Стандартҳои байналмилалии мақомотҳои олии аудит (ИССАИ) аз тарафи Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит (ИНТОСАИ) ба нашр расонида шудааст. Маълумоти иловагӣ дар сомонаи www.issai.org

ДАСТУРИ АМАЛӢ ОИД БА АУДИТИ МОЛИЯВӢ

АРЗЁБИИ МАЪЛУМОТҲОИ ТАҲРИФГАРИШУДА, КИ ДАР РАФТИ АУДИТ ОШКОР КАРДА ШУДААСТ (Тарҷума)

Душанбе
2016

Дастури мазкур ба Стандарти байналмилалии аудит (СБА) 450 «Арзёбии маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, ки дар рафти аудит ошкор карда шудааст» ва аз ҷониби Кумита оид стандартҳои байналмилалии аудит ва кафолати саҳеҳии маълумот (ИААСБ) таҳия ва аз тарафи Федератсияи байналмилалии муҳосибон (ФБМ) ба нашр расонида шудааст, мутобиқат дорад.

Аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон барои истифодаи умум аз забони русӣ ба забони тоҷикӣ тарҷума карда шудааст.

М У Н Д А Р И Ҷ А И
СБМОА (ИССАИ) 1450

Дастури амалӣ ба СБА 450

Муқаррароти умумӣ 4

Муқаддима ба СБА...4

Мазмуни Дастури амалӣ 5

Қобили татбиқ будани СБА зимни аудит
дар бахши давлатӣ 5

Дастури иловагӣ вобаста ба масъалаҳои
ба бахши давлатӣ алоқаманд 5

Шарҳи умумӣ 6

Арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои
ислоҳ нашуда 6

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ (Мактуб-ҷавоби
роҳбарияти ташкилоти санҷидашаванда) 8

Шартҳои махсус барои аудиторони бахши
давлатӣ, ки дорои ваколатҳои судӣ мебошанд 8

ДАСТУРИ АМАЛӢ БА СТАНДАРТИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ АУДИТ (СБА) 450[1]

АРЗЁБИИ МАЪЛУМОТҲОИ ТАҲРИФГАРӢ ШУДА, КИ ДАР РАФТИ АУДИТ ОШКОР КАРДА ШУДААСТ

Муқаррароти умумӣ

Дастури амалии мазкур нишондодҳои иловагиро ба СБА 450 «Арзёбии маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, ки дар рафти аудит ошкор карда шудааст» таъмин намуда, дар ҳамбастагӣ бо СБА-и мазкур татбиқ гардида, аз 15 декабри соли 2009 мавриди амал қарор дода мешавад.

Муқаддима ба СБА

СБА 450 ухдадориҳои аудиторонро вобаста ба арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ошкоршуда ва ислоҳ нагардида ба рафти аудит муқаррар менамояд.

Бо меъёрҳои СБА 700 ва СБА 320 ухдадориҳои аудиторон вобаста ба ташаккули ақида ва боварии қатъӣ дар самти пешниҳоди хулоса оид ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ бидуни таҳрифгариҳои ҷиддӣ, арзёбии ҳолатҳои ислоҳ нагардидани чунин таҳрифгариҳо ва ҳангоми банақшагирӣ ва иҷрои

[1] Тамоми дастурҳои амалӣ дар ҳамбастагӣ бо СБМОА/ИССАИ 1000 «Муқаддимаи умумӣ ба Дастур оид ба ҳисоботи молиявӣ».

аудити ҳисоботи молиявӣ татбиқи дахлдори ғояҳои ҳолатҳои ҷиддӣ муқаррар карда шудааст.[1]_[2]

Мазмуни СБА

П1. Дастури амалӣ нишондодҳои иловагиро барои аудиторони бахши давлатӣ ҷиҳати масъалаҳои зерин таъмин менамояд:

(а) шарҳи умумӣ;

(б) арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда;

(в) пешниҳоди маълумоти хаттӣ (мактуб-ҷавоби роҳбарияти ташкилоти мавриди санҷиш қарор гирифта);

(г) ҷанбаҳои махсус, ки ба аудиторони бахши давлатии дорои ваколатҳои судӣ алоқаманд мебошанд.

Қобили татбиқ будани СБА дар аудити бахши давлатӣ

П2. СБА 450 барои аудиторони бахши давлатӣ, ки ба сифати аудиторони ҳисоботи молиявӣ амал менамоянд, қобили татбиқ мебошад.

Дастури иловагӣ оид ба масъалаҳои алоқаманд ба бахши давлатӣ

П3. СБА 450 бо дарназардошти хусусияти хоси

---

[1] СБА 700 «Ташаккули ақида ва ҳисобот оид ба ҳисоботҳои молиявӣ», параграфҳои 10-11.

[2] СБА 320 «Муҳиммӣ ҳангоми банақшагирӣ ва иҷрои аудит».

бахши давлатӣ, ки дар параграфҳои А19 ва А20 оварда шудааст, замимаҳо ва дигар маводҳои тафсирдиҳандаро дар бар мегирад.

Шарҳи умумӣ

П4. Мақсади аудит дар бахши давлатӣ нисбат ба изҳори ақида дар бораи омода намудани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳои муҳим ва мутобиқ бо системаи татбиқшавандаи ҳисоботи молиявӣ (яъне, соҳаи татбиқи СБА) нисбатан васеъ буда, ҳамзамон ин мақсадҳо метавонад уҳдадориҳои иловагиро вобаста ба аудит ва ҳисоботдиҳӣ дар самти ошкор намудани ҳолатҳои мутобиқат надоштани ҳисоботҳо ба ваколатҳо, буҷет, системаи ҳисоботдиҳӣ ва ҳисобот оид ба самарнокии системаи аудити дохилӣ дар бар гирад.

Дар баробари арзёбии маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, аудитори бахши давлатӣ метавонад ҳолатҳои мутобиқат надоштани ҳисоботҳоро ба ваколатҳо арзёбӣ намуда, оид ба самаранокии системаи назорати дохилӣ ҳисобот омода намояд.

Дар сурати муқаррар шудани чунин уҳдадориҳои иловагӣ, ҳар уҳдадорӣ дар алоҳидагӣ арзёбӣ карда мешавад.

Арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда

П5. Муқаррароти параграфи 11 СБА-ро татбиқ намуда, аудитори бахши давлатӣ, ки дорои уҳдадориҳои иловагӣ мебошад, вобаста ба мутобиқат надоштани ҳисоботҳо бо ваколатҳо ва камбудиҳои систе-

маи назорати дохилӣ арзёбии алоҳидаи ин мақсадҳоро амалӣ менамояд.

Таҳрифгарии маълумотҳо вобаста ба ҳолатҳои мутобиқат надоштан бо ваколатҳо ва камбудиҳои системаи назорати дохилӣ метавонанд ба ҳамдигар алоқамандӣ дошта, дар як вақт хавфи ҳар як мақсадҳоро баланд гардонанд.

П6. Меъёрҳои параграфҳои 12 ва 13 СБА мавзӯи хабардор намудани роҳбарони масъулро дар бораи маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда дар бар гирифта, тибқи ваколати аудит ба доираи чунин маълумотҳо ҳолатҳои риоя нагардидани ваколатҳо ва камбудиҳои системаи назорати дохилӣ дохил шуда метавонад.

Инчунин, аудиторони бахши давлатӣ вобаста ба муълумотҳои таҳрифгарӣ шуда дар самти риоя нагардидани ваколатҳо ва камбудиҳои системаи назорати дохилӣ метавонанд ба дигар тарафҳои ваколатдор маълумот пешниҳод намоянд.

П7. Тибқи муқаррароти параграфи 6 ба назар мерасад, ки ҳангоми мубодилаи маълумот бо роҳбарони масъули ташкилот ва ё дигар тарафи ваколатдор, аз ҷониби аудиторони бахши давлатӣ тамоми маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, ҳатто агар онҳо ислоҳ шуда бошанд ҳам, пешниҳод карда мешавад.

Дар амал бошад, ҳангоми мубодилаи маълумот аудиторони бахши давлатӣ аз усулҳои қобили қабули ҳисоботдиҳии ба соҳаи аудит хос буда, истифода менамоянд.

Инчунин, ҷиҳати пешниҳоди ҳисобот ва дигар маълумот аз натиҷаҳои аудити ҳисоботи молиявӣ дар

назди мақоми қонунгузор аудиторони бахши давлатӣ метавонад вазифадор карда шуда бошанд.

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ (мактуб-ҷавоби роҳбарияти ташкилоти мавриди санҷиш қарор дода шуда)

П8. Тибқи муқаррароти 14 СБА аз аудитор талаб карда мешавад, ки вобаста ба ақидаи роҳбарияти ташкилот дар бораи таъсири маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда ҷавоби хаттӣ гирифта, дар сурати иҷрои уҳдадориҳои иловагӣ оид ба арзёбии ҳолатҳои риоя нагардидани ваколатҳо ва камбудиҳои системаи назорати дохилӣ, чавобҳои хаттӣ вобаста ба мавзуҳои зикршуда метавонад бо як ҳуҷҷат ба расмият дароварда шавад.

Ҷанбаҳои махсус, ки ба аудиторони бахши давлатии дорои ваколатҳои судӣ алоқаманд аст

П9. Дар баъзе доираҳои аудит дар бахши давлатӣ, аз ҷумла дар Палатаи ҳисоб, ҳисоботи аудиторон бо мақсади муайян намудани ҳолатҳои дахолати касбӣ ба амалҳои ҳуқуқии шахсони масъули амалиётҳои молиявӣ, ҳолатҳои риоя нагардидани ваколатҳо, камбудиҳои системаи назорати дохилӣ ва дигар ҳолатҳои муҳим истифода бурда мешавад.

Ҳамин тавр, аудиторони бахши давлатии доираҳои аудити зикргардида, ҳангоми арзёбии маълумоти таҳрифгарӣ шуда, дар баробари ҳолатҳои риоя нагардидани ваколатҳо ва камбудиҳои системаи назорати дохилӣ, ки дар рафти аудит ошкор карда шудааст,

инчунин доираи шахсони барои амалиётҳои молиявӣ ва мутобиқат доштани он ба талаботҳои қонунгузорӣ масъулро низ муайян менамоянд.

П10. Тибқи талаботи параграфи 8 СБА аудиторон вобаста ба тамоми маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, ки дар рафти аудит ҷамъ оварда шудааст, бояд ба зинаҳои дахлдори роҳбарикунандаи ташкилот ахборот пешниҳод намоянд.

Дар ҳолати ваколатдор будани аудитор ҷиҳати пешниҳоди талабот оиди бартараф намудани ҳама гуна таҳрифгариҳо, инчунин вобаста ба ҳолатҳои риоя нагардидани ваколатҳо, аудитор бояд таъсири ҳолатҳои зикргардидаро ба мустақилияти худ арзёбӣ намуда, барои раҳоӣ аз ин ҳолат чораҳо андешад.

СТАНДАРТИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ АУДИТ 450

АРЗЁБИИ МАЪЛУМОТҲОИ ТАҲРИФГАРӢ ШУДА, КИ ДАР РАФТИ АУДИТ ОШКОР КАРДА ШУДААСТ

(аз 15 декабри соли 2009 мавриди амал қарор дода шудааст)

Стандарти байналмилалии аудит (СБА) 450 «Арзёбии маълумотҳои таҳрифгарӣ шуда, ки дар рафти аудит ошкор карда шудааст» бо Стандарти байналмилалии аудит (СБА) 200 «Мақсадҳои умумии аудитории мустақил ва татбиқи аудит тибқи Стандарҳои байналмилалии аудит» дар ҳамбастагӣ дастрасӣ карда мешавад.

М У Н Д А Р И Ҷ А

Муқаддима

Соҳаи татбиқи СБА 14

Санаи мавриди амал қарор гирифтан 14

Мақсад 15

Мафҳумҳо 15

Талаботҳо

Ҷамъ (якҷоя) кардани таҳрифгариҳои ошкоршуда 16

Баррасии таҳрифгариҳои ошкоршуда дар рафти иҷрои аудит 16

Хабардор кардан дар бораи таҳрифгариҳо ва ислоҳ намудани он 17

Арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳнашуда 17

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ 19

Таҳияи ҳуҷҷатҳо (ҳуҷҷат кардан) 19

Дастур оид ба татбиқ ва маводҳои тафсирдиҳанда

Мафҳуми таҳрифгарӣ 20

Ҷамъ (якҷоя) кардани таҳрифгариҳои ошкоршуда 20

Баррасии таҳрифгариҳои ошкоршуда дар рафти иҷрои аудит 22

Хабардор кардан дар бораи таҳрифгариҳо ва ислоҳ намудани он 23

Арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳнашуда 24

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ 30

Таҳияи ҳуҷҷатҳо (ҳуҷҷат кардан) 31

Муқаддима

Соҳаи татбиқи СБА

1.Стандарти байналмилалии аудит (СБА) уҳдадориҳои аудиторро вобаста ба арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ба ҳамдигар айният дошта, инчунин таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба ҳисоботҳои молиявӣ муқаррар менамояд.

Инчунин, тибқи меъёрҳои СБА 700 ва СБА 320 аудитор уҳдадор аст, ки ҳангоми ташаккули ақида оид ба ҳисоботи молиявӣ вобаста ба ҷой надоштани таҳрифгариҳои ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ боварии қатъӣ пайдо намуда, аз рӯи арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба ҳисоботи молиявӣ хулосаи худро асоснок намуда, ҳангоми банақшагирӣ ва иҷрои аудити ҳисоботи молиявӣ татбиқи дахлдори ғояи ҳолати ҷиддӣ буданро таъмин намояд.[1_2]

Санаи мавриди амал қарор гирифтан

2. Стандарти байналмилалии аудит (СБА)-и мазкур аз санаи 15 декабри соли 2009 мавриди амал қарор дода шудааст.

---

[1] СБА 700 «Ташаккули ақида ва пешниҳоди ҳисобот (хулоса) оид ба ҳисоботи молиявӣ», пар. 10-11.

[2] СБА 320 «Муҳиммӣ ҳангми ба нақшагирӣ ва иҷрои аудит».

Мақсад

3. Мақсади аудитор аз арзёбии масъалаҳои зерин иборат мебошад:

(а) асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои бо ҳам айният кардашуда ба аудит;

(б) асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба ҳисоботи молиявӣ.

Мафҳумҳо

4. Истилоҳотҳои дар Стандарти байналмилалии аудит истифодашаванда мазмунҳои зеринро ифода менамоянд:

(а) таҳрифгарӣ – ихтилофҳо байни ҳаҷм, гурӯҳбандиҳо ва маълумотҳои ин ё он моддаи ҳисоботи молиявӣ бо ҳамин гуна нишондодҳо, ки бо асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ пешбинӣ гардидааст. Таҳрифгарӣ дар натиҷаи иштибоҳ ва ё сохтакориҳо ба миён омада метавонад (ниг. ба параграфи А1).

Дар сурати баён намудани ақида вобаста ба саҳеҳии ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва ё зоҳиран саҳеҳ ба назар расидани он, ҳатто ислоҳ гардидани ҳаҷм, гурӯҳбандӣ ва маълумотҳои дигар, ки ба ақидаи аудитор барои дар сатҳи саҳеҳ пешниҳод намудани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо зарур аст, ҳамчун ҳолатҳои таҳрифгарӣ ҳисоб карда мешавад.

(б) таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда – таҳрифҳгариҳои аз ҷониби аудитор дар рафти аудит ҷамъ оварда шуда, ки ислоҳ карда нашудаанд.

Талаботҳо

Ҷамъ (якҷоя) кардани таҳрифгариҳои ошкоршуда

5. Ба аудитор зарур аст, ки таҳрифгариҳои дар рафти аудит ба ҳамдигар айният карда шударо, ба ғайр аз таҳрифгариҳои баръало камаҳамият, ҷамъ (якҷоя) кунад (ниг. ба параграфҳои А2-А3).

Баррасии таҳрифгариҳои ошкоршуда дар рафти иҷрои аудит

6. Ба аудитор муайян намудани зарурати аз нав дида баромадани стратегия ва нақшаи умумии аудит дар мавридҳои зерин зарур аст, агар:

(а) хусусияти таҳрифгариҳои ошкоршуда ва ҳолатҳои ба миён омадани он нишон диҳад, ки эҳтимолияти ҷой доштани дигар таҳрифгариҳо мавҷуд буда, дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъшуда метавонанд муҳим бошанд (ниг. ба параграфи А4);

(б) маҷмӯи таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ оварда шуда, ба дараҷаи ҷиддӣ будан, ки бо СБА 320 муқаррар карда шудааст, расида бошад (ниг. ба параграфи А5).

7. Дар сурати аз ҷониби роҳбарияти субъект дар асоси талаби аудитор мавриди таҳлил қарор дода шудани гурӯҳи амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, дигар маълумотҳо ва ислоҳ гардидани таҳрифгариҳои ошкоршуда, ба аудитор зарур аст, ки бо мақсади тасдиқи ҳолати мазкур чорабиниҳои иловагии аудиториро андешад (ниг. ба параграфи А6).

Хабардор кардан дар бораи таҳрифгариҳо ва ислоҳ намудани он

8. Ба аудитор лозим аст, ки вобаста ба тамоми таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ оварда шуда роҳбарияти зинаҳои дахлдори субъектро, агар қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқ манъ накарда бошад, хабардор намуда, ислоҳ намудани онро талаб намояд (ниг. ба параграфҳои А7-А9).[1]

9. Дар сурати аз ҷониби роҳбарияти субъект рад гардидани ислоҳи пурра ва ё қисми таҳрифгариҳо, ба аудитор лозим аст, ки сабабҳои онро муайян намуда, эҳтимолияти дар маҷмӯъ ҷой доштани таҳрифгариҳои ҷиддӣ дар ҳисоботи молиявиро арзёбӣ намояд (ниг. ба параграфи 10).

Арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда

10. То арзёбӣ гардидани асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда тибқи талаботи СБА 320 ба аудитор лозим аст, ки дараҷаи ҷиддӣ будани он аз нав арзёбӣ карда шуда, мутобиқат доштани онро ба натиҷаҳои воқеии молиявии субъект муайян намояд (ниг. ба параграфҳои А11-А12).

11. Ба аудитор лозим аст, ки ҷиддӣ будани таҳрифгариҳои ислоҳ нашударо дар алоҳидагӣ ва дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳо муқаррар намуда, ҳамзамон масъалаҳои зеринро баррасӣ намояд:

(а) андоза ва хусусияти таҳрифгариҳо дар муноси-

[1] СБА 260 «Мубодилаи маълумот бо шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ» параграфи 7.

бат бо дарачаҳои мушаххаси амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, дигар маълумотҳо ва ҳам бо ҳисоботи молиявӣ дар мамӯъ, инчунин ҳолатҳои махсуси ба миён омадани чунин таҳрифгариҳо (ниг. ба параграфҳои А13-А17 ва А19-А20);

(б) таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда, ки ба давраҳои қаблӣ алоқаманд аст, ба гурӯҳҳои дахлдори амалиётӣ, бақияи ҳисобҳо, дигар маълумотҳо ва ҳисоботи молиявӣ дар маҷмӯъ (ниг. ба параграфи А18).

Мубодилаи маълумот бо шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ

А12. Агар бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ манъ карда нашуда бошад, ба аудитор лозим аст, ки оид ба таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳо, ки ба ҳисобот (хулоса)-и аудиторӣ таъсир расонида метавонад, ба шахсони дорои ваколатҳои роҳбарии субъект маълумот пешниҳод ва дар он ҳар як таҳрифгариҳои ҷиддии ислоҳ нашударо дар алоҳидагӣ ифода намуда, ислоҳ намудани онро талаб намояд (ниг. ба параграфҳои А21-А23).[1]

13. Инчунин, ба аудитор лозим аст, ки ба шахсони дорои ваколатҳои роҳбарии субъект вобаста ба таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашудаи давраҳои қаблӣ ба дарачаҳои дахлдори амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, дигар маълумотҳо ва ҳисоботи молиявӣ дар маҷмӯъ маълумот пешниҳод намояд.

---

[1] ниг. ба эзоҳи повараки 3

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ

14. Ба аудитор лозим аст, ки аз роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ оид ба ҷиддӣ набудани асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ барои ҳисоботи молиявӣ пешниҳоди маълумоти хаттиро дархост намуда, аз ҷониби роҳбарияти субъект шарҳи чунин моддаҳои ҳисоботи молиявӣ дар ин ҷавоби хаттӣ дарҷ ва ё ба таври алоҳида бояд замима карда шуда бошад (ниг. ба параграфи А24).

Таҳияи ҳуҷҷатҳо (ҳуҷҷат кардан)

15. Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ бояд дорои маълумотҳои зерин бошад (ниг ба параграфи А25):[1]

(а) андозаи камтарин, ки бо назардошти он таҳрифгарӣ баръало камаҳамият эътироф карда мешавад (ниг. ба параграфи 5);

(б) тамоми таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ (якҷоя) карда шуда, инчунин маълумот дар бораи ислоҳ карда шудани онҳо (ниг. ба параграфҳои 5, 8 ва 12);

(в) хулосаи аудитор вобаста ба ҷиддӣ будани таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳо ва асосҳо барои чунин хулоса (ниг. ба параграфи 11).

---

[1] СБА 230 «Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ» параграфҳои 8-11 ва параграфи А6.

ДАСТУР ОИД БА ТАТБИҚ ВА МАВОДҲОИ ТАФСИРДИҲАНДА

Муайян намудани таҳрифгарӣ (ниг. ба параграфи 4 (а))

А1. Таҳрифгарӣ бинобар сабабҳои зерин ба миён омада метавонад:

(а) роҳ додан ба иштибоҳ дар рафти ҷамъ овардан ва коркарди маълумотҳо, ки дар асоси он ҳисоботи молиявӣ омода карда мешавад;

(б) мадди назар гардидани ин ё он ҳаҷм ва маълумотҳо;

(в) арзёбии нодурусти ҳисоббаробаркунӣ дар натиҷаи мадди назар гардидан ва ё нодуруст маънидод гардидани ҳолатҳо;

(г) ақидаронии роҳбарияти субъект нисбат ба арзёбии ҳисоббаробаркунӣ ва ё интихоб ва татбиқи сиёсати ба ҳисобгирӣ, ки аудитор онро беасос ва мутобиқат надошта меҳисобад.

Намунаи таҳрифгариҳои дар натиҷаи сохтакорӣ ба миён омада бо СБА 240 муқаррар карда шудааст.[1]

Ҷамъ (якҷоя) намудани таҳрифгариҳои ошкор шуда (ниг. ба параграфи 5)

А2. Аудитор метавонад андозаи камтарини маблағро, ки бо дарназардошти он таҳрифгариҳо ҳам-

[1] СБА 240 «Уҳдадориҳои аудитор вобаста ба ҳолатҳои сохтакорӣ ҳангоми гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ» параграфи А1-А6.

чун баръало камаҳамият ҳисоб карда шуда, бинобар камаҳамият буданашон ба ҳисоботи молиявӣ таъсири ҷиддӣ расонида наметавонад ва бо ин асосҳо ҷамъ оварда намешаванд, муқаррар намояд.

Ифодаи «баръало камаҳамият» ба ифодаи «муҳимнабуда» ҳамшабеҳ набуда, фарқияти ин ифодаҳо аз рӯи андоза муайян карда шуда, тибқи меъёрҳои СБА 320 ифодаи «баръало камаҳамият» нисбат ба тартиби дараҷаи ҷиддӣ будан андозаи тамоман дигарро дар бар мегирад.

Бо вуҷуди ин, масъалаҳои зикргардида новобаста аз дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ баррасӣ ва арзёбӣ гардидани онҳо аз рӯи меъёри ҳаҷм, хусусият ва дигар ҳолатҳо, оқибатҳоро ба миён намеоранд.

Дар сурати пайдо гардидани номуайянӣ вобаста ба баръало камаҳамият будани таҳрифгариҳо дар як ва ё чанд моддаҳо, дар ин ҳолат масъалаи мазкур аз рӯи меъёрҳои дар боло зикршуда арзёбӣ карда намешавад.

А3. Фарқ кунондани таҳрифгариҳои воқеӣ, арзёбӣ ва пешгӯишаванда ба аудитор барои арзёбӣ намудани асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъшуда ва хабардор кардани роҳбарияти субъект оид ба ин таҳрифгариҳо муфид буда, намудҳои таҳрифгариҳои зикргардида мазмуни зеринро ифода менамоянд:

– таҳрифгарии воқеӣ – таҳрифгарие, ки ба ҷой доштани онҳо шубҳа нест;

– таҳрифгарии арзёбишаванда – ихтилофҳо вобаста ба ақидаронии роҳбарияти субъект нисбат ба арзёбии ҳисоббаробаркунӣ ва ё интихоб ва татбиқи сиёсати баҳисобгирӣ, ки аудитор онро беасос ва мутобиқат надошта меҳисобад;

– таҳрифгарии пешгӯишаванда – арзёбии нисбатан беҳтари таҳрифгариҳо дар маҷмӯъ, аз ҷумла нишон додани ҳаҷми онҳо, ки дар интихоби қисматҳои аудиторӣ ошкор карда шудааст. Дастур оид ба муайян намудани таҳрифгариҳои пешгӯишаванда ва арзёбии натиҷаҳои он бо меъёрҳои СБА 530 муқаррар карда шудааст.[1]

Баррасии таҳрифгариҳои ошкоршуда дар рафти иҷрои аудит (ниг. ба параграфҳои 6-7)

А4. Ҳолати таҳрифгарӣ метавонад, ки ягона набошад. Далели эҳтимолияти ҷой доштани дигар таҳрифгариҳо аз ҷониби аудитор муқаррар шудани ҳолатҳои ҷой доштани камбудиҳо дар системаи назорати дохилӣ ва ё аз ҷониби роҳбарияти субъект васеъ татбиқ нагардидани усулҳои дахлдори арзёбӣ низ шуда метавонад.

А5. Дар сурати ба дараҷаи ҷиддӣ расидани маҷмӯи таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ оварда шуда, ки бо меъёрҳои СБА 320 муқаррар карда шудааст, эҳтимолияти ҷой доштани хавфи дараҷаи баланд ба миён омада, таҳрифгариҳои эҳтимол ошкорнашуда дар маҷмӯъ бо таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ оварда шуда, ҳамчун таҳрифгариҳои ҷиддӣ эътироф карда мешавад.[2]

А6. Бо мақсади дарки сабабҳои таҳрифгарӣ ва андешидани чораҳо оиди муайян намудани ҳаҷми воқеии онҳо ва ворид намудани ислоҳҳои дахлдор ба

---

[1] СБА 530 «Интихоби аудиторӣ» параграфи 14-15

[2] СБА 530 параграфи 5 (в) ва (г)

ҳисоботи молиявӣ, аудитор метавонад барои гузаронидани таҳлили дараҷаи амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо ва дигар маълумотҳо ба роҳбарияти субъект дархост пешниҳод намояд. Пешниҳоди чунин дархост мумкин аст дар асоси ҳаҷми таҳрифгариҳои дар қисматҳои интихобии аудиторӣ ошкоршуда амалӣ карда шавад.

Хабардор кардан оиди таҳрифгариҳо ва ислоҳи онҳо (ниг. ба параграфҳои 8-9)

А7. Сари вақт хабардон намудани роҳбарияти зинаи дахлдори субъект оиди таҳрифгариҳо муҳим буда, ин ҳолат ба роҳбарияти субъект, ки барои арзёбии таҳрифгариҳо ва андешидани чораҳои дахлдор масъул мебошад, имконияти арзёбӣ, изҳори ақида ва андешидани чораҳои дахлдорро фароҳам меорад.

А8. Бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мумкин аст, ки вобаста ба ҳолати хабардор кардани роҳбарияти субект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ дар бораи таҳрифгариҳо маҳдудиятҳо муқаррар шуда бошад.

Чунин маҳдудиятҳо дар маврид ва бо мақсадҳои муайян, ба монанди халал нарасонидани фаъолияти мақомотҳо вобаста ба тафтиши амалҳои воқеӣ ва шубҳаноки зиддиҳуқуқӣ муқаррар карда шуда, аз ин ҷо ҳолати бархурд дар самти уҳдадориҳои аудитор оид ба хабардор кардан ва риоя гардидани принсипи махфият ба миён меояд. Дар сурати ба миён омадани чунин ҳолат аудитор метавонад масъалаи ба даст овардани маслиҳати ҳуқуқиро баррасӣ намояд.

А9. Бартараф намудани тамоми таҳрифгариҳо, аз ҷумла таахрифгариҳое, ки аз ҷониби аудитор ошкор

карда шудааст, ба роҳбарияти субъект имконияти пешбурди дақиқи китобҳои муҳосибӣ ва кам намудани хавфи таҳрифгариҳои ҷиддиро дар ҳисоботи молиявии дар пеш истода фароҳам меорад.

A10. Тибқи талаботи СБА 700 аудитор ҳолати омода ва пешниҳод гардидани ҳисоботи молиявиро дар ҳама ҷанбаҳо мутобиқ ба талаботҳои асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ арзёбӣ намуда, чунин арзёбӣ баррасии ҷанбаҳои сифатноки таҷрибаи баҳисобгирӣ, эҳтимолияти ғаразнок будани ақидарониҳои роҳбарияти субъект, ки муайян намудани сабабҳои бартараф нагардидани таҳрифгариҳоро душвор мегардонад, дар бар мегирад.[1]

Арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда (ниг. ба параграфҳои 10-11)

A11. Тибқи талаботҳои СБА 320 муайян намудани дараҷаи ҷиддӣ будан бинобар пешакӣ маълум набудани натиҷаҳои воқеии молиявӣ аксаран ба натиҷаҳои ҳисоббаробаркуниҳои молиявии ташкилот асос ёфта, бинобар ин то арзёбии асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда, аз ҷониби аудитор аз нав баррасӣ намудани дараҷаи ҷиддӣ будани таҳрифгариҳоро дар асоси натиҷаҳои воқеии молиявӣ талаб менамояд.

A12. Тибқи талаботи СБА 320 бо иҷрои аудит дараҷаи ҷиддӣ будан барои ҳисоботи молиявӣ бинобар ба даст овардани маълумоте, ки дорои дигар дараҷа

---

[1] СБА 700, параграфи 12

буданро тасдиқ менамояд, дар маҷмӯъ аз нав бояд баррасӣ карда шавад.

Ҳамин тавр, пеш аз он ки асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда арзёбӣ гардад, дараҷаи ҷиддӣ будани он бояд аз нав баррасӣ гардида, дар сурати муайян намудани андозаи пасти он, инчунин ҳадд, ҷоиз будани хусусият, муҳлати иҷро ва микёси чорабиниҳои минбаъдаи аудиторӣ ҷиҳати ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ аз нав баррасӣ карда мешавад.[1]

А13. Бо мақсади арзёбии таъсири таҳрифгариҳо ба дараҷаҳои дахлдори амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо ва дигар маълумотҳо, инчунин муайян намудани ҳолати барзиёд будани дараҷаи моҳиятан ҷиддӣ баррасии алоҳидаи таҳрифгариҳо зарур мебошад.

А14. Дар сурати дар алоҳидагӣ ҳамчун моҳиятан ҷиддӣ арзёбӣ гардидани таҳрифгарӣ, эҳтимолияти ҷуброн гардидани он аз ҳисоби дигар таҳрифгариҳо кам мебошад. Масалан, агар даромад ба таври ҷиддӣ баланд нишон дода шуда бошад, бо вуҷуди ҷуброн шудани он аз ҳисоби баробарии баланд нишон дода шудани хароҷот, ҳисоботи молиявӣ дар маҷмӯъ таҳрифгарӣ шуда ба ҳисоб меравад. Ҳисоббаробаркунии таҳрифгариҳо дар доираи як бақияи ҳисобҳо ва ё дараҷаи амалиётҳо қобили қабул буда, бо вуҷуди он пеш аз қабули чунин қарор баррасии хавфи эҳтимолияти ҷой доштани таҳрифгариҳои ошкор нагардида зарур мебошад.[2]

---

[1] СБА 320, параграфи 12

[2] Ошкор намудани як қатор таҳрифгариҳои ҷиддӣ набуда дар доираи як бақияи ҳисобҳо ва дараҷаи амалиётҳо аз аудитор

А15. Барои муайян намудани хусусияти ҷиддӣ доштани таҳрифгариҳо дар гурӯҳбандиҳо зарурати арзёбии ҷанбаҳои сифатӣ, ба монанди таъсири таҳрифгариҳо дар гурӯҳбандиҳо оид ба уҳдадориҳои қарзӣ ва шартномавӣ, ба моддаҳои алоҳида, натиҷаҳои фосилавӣ ва ё коэффитсиентҳои асосӣ пеш меояд. Дар баъзе ҳолатҳо, ҳатто ҳангоми баланд будани дараҷаҳо, ки нисбат ба дигар таҳрифгариҳо татбиқ мегардад, тибқи хулосаи аудитор таҳрифгариҳо дар гурӯҳбандиҳо мумкин аст ҳамчун хусусияти ҷиддӣ дошта ба ҳисоб гирифта нашавад. Масалан, гурӯҳбандии нодуруст байни моддаҳои соҳавии ҳисоботи мувозинавӣ дар сурати кам будани ҳаҷми он аз андозаи моддаҳои соҳавии ҳисоботи зикргардида ва дахл накардани ин ҳолат ба ҳисоботи даромаду хароҷот ва дигар коэффитсиентҳои асосӣ ҳамчун таҳрифгариҳои ҷиддӣ ҳисобида намешавад.

А16. Ҳолатҳои алоқаманд ба баъзе таҳрифгариҳо аудиторро водор месозад, ки чунин таҳрифгариҳо чи дар алоҳидагӣ ва ё чи дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳои дар рафти аудит ҷамъ шуда, бо вуҷуди аз андозаи муқарраршуда паст будани дараҷаи он, ҳамчун хусусияти ҷиддӣ дошта арзёбӣ гардад. Ба сифати ҳолатҳое, ки ба чунин арзёбӣ таъсир мерасонад, дохил мешавад, агар:

– ба риояи талаботҳои мақомотҳои идоракунӣ дахл намояд;

– ба уҳдадориҳои қарзӣ ва дигар талаботҳои шартномавӣ дахл намояд;

иҷрои аз нав арзёбии хавфи таҳрифгариҳои ҷиддиро барои ин ҳолатҳои зикргардида талаб намуда метавонад.

– ба интихоб ва ё татбиқи нодурусти сиёсати баҳисобгирӣ алоқаманд, ки ба ҳисоботи молиявии ҷорӣ таъсири ҷиддӣ надошта, метавонад ба ҳисоботи молиявии давраҳои минбаъда таъсири ҷиддӣ расонад;

– тағйиротҳоро дар қисми даромад ва ё дигар тамоилҳо, махсусан дар самти шартҳои умумии иқтисодӣ ва соҳавӣ пинҳон намояд;

– ба коэффитсиентҳои барои арзёбии ҳолати молиявӣ, натиҷаи фаъолият ва ё миқдори воситаҳои пулии истифодашаванда дахл намояд;

– ба маълумотҳои молиявии дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳодшуда (масалан, аҳамияти масъала барои маълумотҳои молиявӣ ва ё дигар қисми тиҷорат, ки ҳамчун иҷрокунандаи нақши асосӣ дар амалиётҳо ва даромади ташкилот айният дода шудаст) дахл намояд;

– ба баланд гардидани мукофотпулии роҳбарияти субъектт (масалан, иҷрои талаботҳоро барои гирифтани мукофот ва дигар ҳавасмандиҳо таъмин менамояд) мусоидат намояд;

– бо дарназардоши маълумоти дар даст доштаи аудитор аз даромадҳои пешгӯишаванда зиёдтар бошад;

– бо моддаҳои хароҷотӣ, ки тарафҳои дигарро ҷалб намудааст (масалан, алоқамандии тарафҳои дигар бо роҳбарияти субъект), алоқаманд бошад;

– маълумоте, ки тибқи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ зарур набуда, вале тибқи ақидаи аудитор барои пайдо намудани маълумот аз ҷониби истифодабарандагон оид ба ҳолат ва натиҷаҳои молиявӣ ва ё миқдори воситаҳои пулӣ муҳим аст, ҳамчун камбудӣ ҳисоб шавад;

– ба дигар маълумотҳои бо ҳуҷҷат пешниҳодшуда, ки ҳисоботи молиявии аудитшударо дар бар гирифта, ба қарорҳои иқтисодии истифодабарандагони ҳисоботҳои молиявӣ таъсир мерасонанд, дахл намояд. Тибқи меъёрҳои СБА 720 аз ҷониби аудитор дигар маълумотҳо баррасӣ гардида, вале уҳдадор нест, ки вобаста ба он ҳисобот пешниҳод намояд.[1]

Ҳолатҳои дар боло зикргардида танҳо ба сифати мисол оварда шуда, на ҳамаи ин ҳолатҳо зимни гузаронидани аудит ҷой дошта, ҳамзамон ин рӯйхат ниҳоӣ набуда, мумкин аст, ки дигар ҳолатҳо низ ба миён оянд. Инчунин, ҷой доштани ҳар кадоме аз ин ҳолатҳо наметавонад, ки барои пешниҳоди хулоса дар бораи хусусияти муҳим доштани таҳрифгариҳо асос шавад.

A17. Бо меъёрҳои СБА 240 муқаррар карда шудааст, ки оқибати таҳрифгариҳои дар натиҷаи сохтакориҳо ба миён омада ва ҳатто барои ҳисоботи молиявӣ ҷиддӣ набуда, бояд дар муносибат ба дигар ҷанбаҳои аудит баррасӣ карда шавад.[2]

A18. Асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои муҳим набудаи ислоҳ нашуда дар маҷмӯъ, ки ба давраҳои қаблӣ мансуб аст, метавонад ба ҳисоботи молиявии давраи ҷорӣ асар (таъсир)-и ҷиддӣ дошта бошад.

Ҷиҳати арзёбии таъсири чунин таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба ҳисоботи молиявии соли ҷорӣ усулҳои гуногуни амалкунӣ мавҷуд аст, ки аудитор метавонад аз онҳо истифода намуда, истифодаи

---

[1] СБА 720 «Масъулияти аудитор оид ба дигар маълумотҳо дар ҳуҷҷатҳои дорои ҳисоботи молиявии аудитшуда»

[2] СБА 240, параграфи 35

ҳамон як усули арзёбӣ муттасилии байни давраҳоро таъмин менамояд.

Ҷанбаҳои хоси ташкилотҳои бахши давлатӣ

А19. Арзёбии хусусияти муҳим доштани таҳрифгариҳо зимни амалӣ намудани аудити ташкилоти бахши давлатӣ аз уҳдадориҳои бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқарраргардидаи аудитор дар самти пешниҳоди ахборот оиди ҷой доштани ҳолатҳои гуногун, аз ҷумла ҳолатҳои сохтакорӣ низ вобастагӣ дорад.

А20. Ҳамчунин, ҷанбаҳои дигар, аз ҷумлаи манфиатҳои ҷомеа, ҳисоботдиҳанда будан, садоқат ва таъмини самаранокии назорати қонунгузорӣ барои моҳиятан арзёбӣ гардидани моддаҳои ҳисоботи молиявӣ вобаста аз хусусияти он таъсир расонида метавонад. Чунин арзёбӣ махсусан барои моддаҳои ҳисоботи молиявӣ дар самти риояи қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муҳим мебошад.

Мубодилаи маълумот бо шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ (ниг. ба параграфи 12)

А21. Дар сурати пешниҳоди ахборот оиди таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба яке аз шахсони дорои ваколатҳои роҳбарикунанда, пешниҳоди дигарбораи ин масъала ба дигар шахсони дорои чунин ваколатҳои роҳбарӣ шарти муҳим намебошад.[1]

А22. Дар сурати ҷой доштани шумораи зиёди

---

[1] СБА 260, параграфи 13

таҳрифгариҳои ислоҳ нашудаи алоҳида, ки муҳим нестанд, аудитор метавонад оиди шумора ва асар (таъсир)-и умумии онҳо дар ифодаи пулӣ маълумот пешниҳод намояд.

А23. Тибқи талаботи СБА 260 аудитор оиди пешниҳоди маълумоти хаттӣ ба шахсони дорои ваколатҳои роҳбарикунандаи ташкилот дархост фиристода, инчунин метавонад сабаб ва оқибатҳои ғайриимкон будани бартараф намудани таҳрифгариҳо ва таъсири он дар минбаъда ба ҳисоботи молиявиро муҳокима намояд.[1]

Пешниҳоди маълумоти хаттӣ (ниг. ба параграфи 14)

А24. Тибқи талаботи муқаррааргардида дар ҳолатҳои зарурӣ аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ ворид намудани ислоҳҳо ба ҳисоботи молиявӣ мумкин буда, дар ин замина бо мақсади бартараф намудани таҳрифгариҳои ҷиддӣ аудитор уҳдадор аст, ки аз шахсони зикргардида пешниҳоди маълумоти хаттиро дар бораи таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда талаб намояд.

Дар баъзе ҳолатҳо аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ таҳрифгариҳои бартараф нашуда ба сифати таҳрифгарӣ эътироф нагардида, вобаста ба он нуқтаи назари худро дар маълумоти хаттӣ дарҷ менамоянд (масалан, «Мо розӣ нестем, ки дар моддаҳои … таҳрифгариҳо ҷой доранд, чунки …. (сабаб ва асосҳои он)).

[1] СБА 260 параграфи 16 (в) (ii)

Бо чунин мазмун ба даст овардани маълумоти хаттӣ зарурати ташаккули хулосаи аудитор оид ба асар (таъсир)-и таҳрифгариҳои ислоҳ нашударо аз байн намебарад.

Таҳияи ҳуҷҷатҳо (ҳуҷҷатнок кардан)

А25. Ҳангоми таҳияи ҳуҷҷатҳо оид ба таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда, аудитор баррасӣ ва арзёбии ҳолатҳои зеринро ба инобат мегирад:

(а) баррасии асари таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда дар маҷмӯъ;

(б) арзёбии ҳолатҳои баланд будани дараҷа ва ё дараҷаҳои ҷиддӣ будани таҳрифгариҳо ба гурӯҳҳои мушаххаси амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо ва дигар маълумотҳо;

(в) арзёбии таъсири таҳрифгариҳои ислоҳ нашуда ба коэффитсиентҳои асосӣ ва ё тамоили тағйирёбии нархҳо, инчунин риояи талаботи қонунгузорӣ ва шартномаҳо (уҳдадориҳои қарзӣ).

Международные Стандарты
Высших органов аудита (ISSAI) изданы
Международной организацией
Высших органов аудита, (INTOSAI).
Дополнительная информация
на сайте www.issai.org.

РУКОВОДСТВО ПО ФИНАНСОВОМУ АУДИТУ

ОЦЕНКА ИСКАЖЕНИЙ ИНФОРМАЦИИ, ВЫЯВЛЕННЫХ В ПРОЦЕССЕ АУДИТА

Данное Руководство по финансовому аудиту приближено к Международному стандарту аудита (МСА) 450 «Оценка искажения информации при проведении аудита», разработанного Комитетом по международным стандартам аудита и гарантии достоверности информации (IAASB) и опубликованного Международной федерацией бухгалтеров (IFAC). МСА включен в Руководство с разрешения I FAC

СОДЕРЖАНИЕ
МСВОА/(ISSAI)1450

Практические указания к МСА/(ISA) 450

Общие положения..36

Введение в МСА/(ISA)..36

Содержание Практических указаний 37

Применимость МСА при аудите
в государственном секторе 38

Дополнительное Руководство по вопросам,
относящимся к государственному сектору 38

Общий обзор 38

Оценка эффекта (влияния)
неисправленных искажений 39

Письменное представление (Письмо – ответ
руководства проверяемой организации) 40

Особые условия для аудиторов
государственного сектора с судебными
полномочиями 40

Практические указания к Международному стандарту аудита МСА/ (ISA) 450[1]

Оценка искажений информации, выявленных в процессе аудита

Общие положения

Данные практические указания обеспечивают дополнительное руководство по МСА 450 – «Оценка искажений информации, выявленных в процессе аудита». Практические указания должны применяться вместе с МСА. МСА/(ISA) 450 является применимым для аудита финансовой отчетности в период, начиная с 15 декабря 2009 года или позже. Практические указания вступают в силу с той же даты, что и МСА/(ISA).

Введение в МСА

МСА 450 рассматривает обязательства (ответственность) аудиторов по оценке влияния выявленных искажений на аудит, и неисправленных искажений, если таковые имются, на финансовую отчетность.

МСА 700 [2] рассматривает обязательства (ответственность) аудиторов в формировании мнения по

---

[1] Все Практические указания применяются вместе с МСВОА/ISSAI 1000, «Общее введение в Руководство по финансовой отчетности.»

[2] МСА700, «Формирование мнения и отчетность по финансовым отчетам,» параграфы 10-11.

финансовой отчетности, чтобы дать заключение о том, была ли получена разумная уверенность в том, что в целом финансовая отчетность не имеет существенных искажений. Заключение аудитора по финансовой отчетности, требуемое МСА 700, учитывает аудиторскую оценку не исправленных искажений, если таковые имеются, в соответствие с МСА 450.

МСА 320 [1] рассматривает обязательства (ответственность) аудиторов по надлежащему применению концепции существенности, при планировании и исполнении аудита финансовой отчетности.

Содержание Практических указаний

П1. Практические указания обеспечивают дополнительное руководство для аудиторов государственного сектора относящееся к следующим аспектам:

(а) Общий обзор.

(б) Оценка влияния не исправленных искажений.

(в) Письменное представление (Письмо – ответ руководства проверяемой организации)

(г) Специфические аспекты, касающиеся аудиторов государственного сектора с судебными полномочиями

Применимость МСА в аудите государственного сектора

П2. МСА450 применим аудиторами организаций

[1] МСА320, «Существенность при планировании и выполнении аудита.»

государственного сектора в роли аудиторов финансовой отчетности.

Дополнительное Руководство по вопросам, касающимся государственного сектора

П3. МСА 450 содержит приложения и другой пояснительный материал с учетом специфики организаций государственного сектора в параграфах А19 и А20 МСА.

Общий обзор

П4. Цели финансового аудита в государственном секторе часто более шире, чем выражение мнения о том, была ли финансовая отчетность подготовлена, во всех существенных аспектах, в соответствии с применимой системой финансовой отчетности (т.е. область применения МСА).

Цели могут включать дополнительные обязательства (ответственность) по аудиту и отчетности, например, относящейся к отчетности о том, были ли выявлены аудитором какие-либо случаи несоответствия с полномочиями, включая бюджеты и систему подотчетности и/или отчет об эффективности системы внутреннего аудита. В дополнение к оценке искажений информации, аудитор государственного сектора может также оценить случаи несоответствия с полномочиями и составить отчет об эффективности системы внутреннего контроля.

В случае, если аудитор государственного сектора наделен такими дополнительными обязательствами

(ответственностью), каждое обязательство оценивается отдельно.

Оценка влияния неисправленных искажений

П5. Применяя параграф 11 МСА, аудиторы государственного сектора, наделенные дополнительными обязательствами, относящимися к несоответствию с полномочиями и недостатками контроля, оценивает каждую из этих целей отдельно.

Однако, искажения информации, случаи несоответствия с полномочиями и недостатков контроля могут быть взаимозависимыми, потенциально повышая риск каждой цели.

П6. Параграфы 12 и 13 МСА рассматривают предмет сообщения об искажениях информации ответственным руководителям. В соответствие с мандатом аудита, аудиторы государственного сектора, эта информация может включать случаи несоблюдения полномочий и недостатков контроля.

Аудиторы государственного сектора могут также информировать об искажениях информации, случаях несоблюдения полномочий и недостатков контроля и другим сторонам, таким как государственные служащие.

П7. Обмениваясь информацией с ответственными руководителями или третьими сторонами, согласно выше указанному описанию в параграфе 6, ожидается, что аудиторы государственного сектора сообщают о всех искажениях информации, даже если они были исправлены организацией.

Обмениваясь информацией с ответственными руководителями или третьими сторонами, аудиторы государственного сектора используют уместные для своей среды способы отчетности.

Аудиторы государственного сектора могут также быть призваны засвидетельствовать результаты аудита финансовой отчетности перед органами законодательства.

Письменное представление (Письмо – ответ руководства проверямой организации)

П8. Параграф 14 МСА требует от аудитора получить Письменное представление (ответ) о том, что руководство считает влияние неисправленных искажений информации несущественным. В случаях, когда аудиторы государственного сектора, наделенные дополнительными обязательствами, относящмися к несоответствию с полномочиями эффективности стстемы внутреннего контроля, эти письменные представления (ответы) могут быть включены в единый документ.

Специфические аспекты, касающиеся аудиторов государственного сектора с судебными полномочиями

П9. В некоторых средах аудита в государственном секторе, таких как среда Счетной палаты, отчеты аудиторов часто используются чтобы установить персональную причастность в правовые действия лиц, ответственных за финансовые операции, вклю-

чая значительные факты, случаи несоблюдения полномочий и недостатков контроля.

Таким образом, аудиторы государственного сектора в таких средах, при оценке искажений информации, случаях несоблюдения полномочий и недостатков контроля, выявленных в процессе аудита, также определяют лица, ответственные за финансовые операции и за соответствие с требованиями законодательства.

П10. Параграф 8 МСА требует от аудиторов своевременно сообщать обо всех искажениях информации, собранных во время аудита соответствующему уровню руководства.

В случае, если мандат аудиторов государственного сектора предоставляет юридические полномочия потребовать от организации исправления любого искажения, а также случаи несоблюдения полномочий, аудиторы должны оценить, может ли осуществление этих полномочий неблагоприятно повлиять на их независимость, и если это так, принять надлежащие меры, чтобы избежать такое отрицательное влияние.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ СТАНДАРТ АУДИТА 450

ОЦЕНКА ИСКАЖЕНИЙ, ВЫЯВЛЕННЫХ В ХОДЕ АУДИТА

(Вступает в силу в отношении аудита финансовой отчетности за периоды, начинающиеся с15 декабря 2009 года или после этой даты)

СОДЕРЖАНИЕ

Введение
Область применения данного МСА 45
Дата вступления в силу 45
Цель 46
Определения 46

Требования
Аккумуляция выявленных искажений 47
Рассмотрение выявленных искажений по мере выполнения аудита 47
Информирование об искажениях и исправление искажений 48
Оценка эффекта неисправленных искажений
Письменное представление 50
Документация 50

Руководство по применению и пояснительный материал
Определение искажения 52
Аккумуляция выявленных искажений 52
Рассмотрение выявленных искажений по мере выполнения аудита 54
Информирование об искажениях и исправление искажений 55
Оценка эффекта неисправленных искажений 57
Письменное представление 64
Документация 65

Введение

Область применения данного МСА

1. Данный Международный стандарт аудита (МСА) рассматривает обязанность аудитора оценить влияние идентифицированных искажений на аудит и не исправленных искажений, если таковые имеются, на финансовую отчетность. МСА700 рассматривает обязанность аудитора установить при формулировании мнения по финансовой отчетности, была ли получена разумная уверенность в том, что финансовая отчетность в целом не содержит существенных искажений. Заключение аудитора, которое требуется согласно МСА 700, принимает во внимание оценку аудитором влиянияние неисправленных искажений, если таковые имеются, на финансовую отчетность в соответствии с данным МСА.[1] МСА 320[2] рассматривает обязанность аудитора надлежащим образом применять концепцию существенности при планировании и выполнении аудита финансовой отчетности.

Дата вступления в силу

2. Данный МСА вступает в силу в отношении аудита финансовой отчетности за периоды, начинающиеся с 15 декабря 2009 года или после этой даты.

---

[1] МСА700,«Формулирование мнения и представление отчета (заключения) по финансовой отчетности»,параграфы10-11.
[2] МСА320, «Существенность в планировании и выполнении аудита».

Цель

3. Цель аудитора состоит в том, чтобы оценить:

(а) Эффект идентифицированных искажений на аудит; и

(б) Эффект неисправленных искажений, если таковые имеются, на финансовую отчетность.

Определения

4. Термины, используемые в Международных стандартах аудита, имеют указанные ниже значения:

(а) Искажение – Расхождение между суммой, классификацией, представлением, или раскрытием какой-либо статьи финансовой отчетности и суммой, классификацией, представлением, или раскрытием, которое требуется в отношении такой статьи в соответствии с применимой основой представления финансовой отчетности. Искажения могут появиться в следствие ошибок или мошенничества.(См.параграф А1)

В случае если аудитор выражает мнение относительно того, представлена ли финансовая отчетность достоверно, во всех существенных аспектах, или дает ли она справедливый и достоверный взгляд, искажения также включают такие корректировки сумм, классификации, представления или раскрытий, которые, по мнению аудитора, необходимы для того, чтобы финансовая отчетность была представлена достоверно, во всех существенных аспектах, или давала справедливый и достоверный взгляд.

(б) Неисправленные искажения – Накопленные аудитором в ходе аудита искажения, которые не были исправлены.

Требования

Аккумуляция выявленных искажений

5. Аудитор должен аккумулировать искажения, идентифицированные в ходе аудита, кроме тех, которые являются явно незначительными. (См. параграфы А2-А3)

Рассмотрение выявленных искажений по мере выполнения аудита

6. Аудитор должен установить, есть ли необходимость пересмотреть общую стратегию аудита и плана удита, если:

(а) Характер выявленных искажений и обстоятельства их возникновения указывают на то, что могут существовать и другие искажения, которые в совокупности с искажениями, накопленными в ходе аудита, могли бы оказаться существенными; или (См.параграф А4)

(б) Совокупность искажений, накопленных в ходе аудита, достигает уровня существенности, установленного в соответствии с МСА320. (См.параграф А5)

7. Если по просьбе аудитора руководство субъекта проанализировало класс операций, сальдо счета или раскрытие и исправило искажения, которые были обнаружены, аудитор должен выполнить дополнительные аудиторские процедуры, чтобы установить, остались ли искажения. (См. параграф А6)

Информирование об искажениях и исправление искажений

8. Аудитор должен своевременно проинформировать обо всех искажениях, накопленных в ходе аудита, руководство субъекта соответствующего уровня, если это незапрещенно законодательствомили нормативными актами.[1]

Аудитор должен попросить руководство субъекта исправить такие искажения. (См.параграфы А7-А9)

9. Если руководство субъекта откажется исправить все или некоторые искажения, о которых сообщил аудитор, то аудитор должен узнать о причинах руководства субъекта, из-за которых оно не исправляет искажения, и должен принять во внимание это знание, давая оценку того, не содержит ли финансовая отчетность в целом существенных искажений. (См.параграф А10)

Оценка эффекта не исправленных искажений

10. До оценки эффекта неисправленных искажений аудитор должен сделать переоценку уровня существенности, установленного в соответствии с МСА 320, чтобы определить, соответствует ли он по – прежнему фактическим финансовым результатам субъекта. (См. параграфы А11-А12)

---

[1] МСА260, «Обменин формацией с лицами, наделенными руководящими полномочиями», Параграф 7.

11. Аудитор должен установить, являются ли не исправленные искажения существенными, сами по себе или в совокупности с другими искажениями. При этом аудитор должен рассмотреть следующие вопросы:

(а) Размер и характер искажений как в отношении конкретных классов операций, сальдо счетов или раскрытий, так и в отношении финансовой отчетности в целом, а также специфические обстоятельства возникновения таких искажений; и (См.параграфы А13 – А17, А19-А20)

(б) Влияние не исправленных искажений, связанных с предыдущими периодами, на соответствующие классы операций, сальдо счетов или раскрытия, а также на финансовую отчетность в целом. (См.параграф А18)

Обмен информацией с лицами, наделенными руководящими полномочиями

12. Аудитор должен предоставить лицам, наделенным руководящими полномочиями, информацию о не исправленных искажениях и влиянии, которое такие искажения, сами по себе или в совокупности с другими искажениями, могут оказать на мнение в аудиторском отчете (заключении), если это не запрещено законодательством или нормативными актами. Информация, предоставленная аудитором, должна описывать каждое существенное не исправленное искажение в отдельности.[1] Аудитор должен попросить,

[1] См. сноску 3.

чтобы неисправленные искажения были исправлены. (См.параграфы А21-А23)

13. Аудитор должен также предоставить лицам, наделенным руководящими полномочиями, информацию о влиянии неисправленных искажений, связанных с предыдущими периодами, на соответствующие классы операций, сальдо счетов или раскрытия, а также на финансовую отчетность в целом.

Письменное представление

14. Аудитор должен запросить письменное представление руководства субъекта и, в случае необходимости, лиц, наделенных руководящими полномочиями, о том, полагают ли они, что эффект неисправленных искажений является несущественным, будь то по-отдельности или в совокупности с другими искажениями, для финансовой отчетности в целом. Обзор таких статей должен быть включен в письменное представление или приложен к нему. (См. параграфА24)

Документация

15. Аудитор должен включить следующую информацию в аудиторскую документацию:[1] (См. параграф А25)

(a) Сумма, ниже которой искажения расценивались бы как явно малозначительные (параграф 5);

---

[1] МСА230, «Аудиторская документация», параграфы 8-11 и параграф А6.

(б) Все искажения, аккумулированные в ходе аудита, а также информация о том, были ли они исправлены (параграфы 5, 8 и12); и

(в) Заключение аудитора относительно того, являются ли неисправленные искажения, сами по себе или в совокупности с другими искажениями, существенными и основания для такого заключения (параграф 11).

РУКОВОДСТВО ПО ПРИМЕНЕНИЮ И ПОЯСНИТЕЛЬНЫЙ МАТЕРИАЛ

Определение искажения (См.параграф 4(а))

А1. Искажения могут возникнуть в результате:

(а) Погрешности в сборе или обработке данных, на основе которых подготовлена финансовая отчетность;

(б) Упущения какой-либо суммы или раскрытия;

(в) Неправильной расчетной оценки, сделанной в результате упущения или неверного толкования фактов; и

(г) Суждения руководства субъекта относительно расчетных оценок, которые аудитор считает необоснованными, или выбора и применения учетной политики, которую аудитор считает не соответствующей.

Примеры искажений, являющихся результатом мошенничества, представлены в МСА 240.[1]

Аккумуляция выявленных искажений (См. параграф 5)

А2. Аудитор может установить сумму, ниже которой искажения будут расцениваться как явно малозначительные и не должны будут аккумулироваться, потому что аудитор полагает, что аккумуляция таких сумм не окажет существенного влияния на финансо-

---

[1] МСА240, «Обязанности аудитора в отношении мошенничества при проведении аудита финансовой отчетности», параграфыА1-А6.

вую отчетность. Выражение «явно малозначительный» нетождественно выражению «несущественный». Вопросы, которые являются явно малозначительными, – это вопросы, имеющие величину совершенно другого (меньшего) порядка по сравнению с существенностью, установленной в соответствии с МСА 320. Это вопросы, которые однозначно не будут иметь последствий, независимо от того, взяты ли они по-отдельности или в совокупности и оценены ли они с применением критериев размера, характера или обстоятельств. В случае, если имеется какая-либо неопределенность в отношении того, является ли одна или нескольких статей явно малозначительными, такая статья или статьи не должны расцениваться как таковые.

А3. Разграничение фактических искажений, оценочных искажений и прогнозируемых искажений может оказаться полезным для аудитора в оценке эффекта искажений, накопленных в ходе аудита, и в информировании руководства субъекта и лиц, наделенных руководящими полномочиями, об искажениях.

• Фактические искажения – это искажения, в которых нет сомнения.

• Оценочные искажения – это расхождения, являющиеся результатом суждения руководства субъекта относительно расчетных оценок, которые аудитор считает необоснованными, или выбора и применения учетной политики, которую аудитор считает несоответствующей.

• Прогнозируемые искажения – это наилучшая

оценка аудитором искажений в совокупностях, включающая проецирование искажений, выявленных в элементах аудиторской выборки, на совокупность, к которой такие элементы принадлежат. Руководство по определению прогнозируемых искажений и оценке результатов изложено в МСА 530.[1]

Рассмотрение выявленных искажений по мере выполнения аудита (См.параграфы 6-7)

А4. Искажение может оказаться не единичным. Доказательства возможного существования других искажений включают, например, ситуацию, когда аудитор устанавливает, что искажение явилось результатом сбоя в системе внутреннего контроля или широкого применения субъектом ненадлежащих допущений или методов оценки.

А5. Если совокупность искажений, накопленных в ходе аудита, достигает уровня существенности, установленного в соответствии с МСА 320, может существовать риск, превышающий приемлемо низкий уровень риска, что возможные необнаруженные искажения, взятые в совокупности с искажениями, накопленными в ходе аудита, превысят уровень существенности. Необнаруженные искажения могут быть обусловлены риском, связанным с использованием выборки, и риском, не связанным с использованием выборки.[2]

---

[1] МСА530, «Аудиторская выборка», параграфы 14-15.
[2] МСА530, параграф 5(в)-(г).

A6. Аудитор может попросить руководство субъекта проанализировать класс операций, сальдо счета или раскрытие, с тем, чтобы руководство субъекта поняло причину искажения, выявленного аудитором, выполнило процедуры для определения суммы фактического искажения в классе операций, сальдо счета или раскрытии, и внесло соответствующие корректировки в финансовую отчетность. Такой запрос может быть сделан, например, на основании проецирования аудитором искажений, выявленных в элементе аудиторской выборки на всю совокупность, к которой такой элемент принадлежит.

Информирование об искажениях и исправление искажений (См.параграфы 8-9)

A7. Важно своевременное информирование руководства субъекта соответствующего уровня об искажениях, так как это позволяет руководству субъекта оценить, искажены ли статьи, сообщить аудитору в случае своего несогласия, и предпринять необходимые меры. Как правило,соответствующим уровнем руководства субъекта являются лица, отвечающие за оценку искажений и принятие необходимых мер и обладающие соответствующими полномочиями.

A8. Законодательство или нормативные акты могут накладывать ограничения на предоставляемую аудитором информацию об определенных искажениях руководству субъекта или другим лицам в субъекте. Например, законодательство или нормативные акты могут запретить предоставление информации или дру-

гие действия, которые могли бы помешать расследованию фактических или подозреваемых противоправных действий соответствующим органом власти. В некоторых обстоятельствах потенциальный конфликт между обязательствами аудитора соблюдать конфиденциальность и обязательствами предоставлять информацию может оказаться сложным. В такой ситуации аудитор может рассмотреть вопрос о необходимости обратиться за юридической консультацией.

А9. Исправление руководством субъекта всех искажений, включая те, о которых сообщил аудитор, позволяет руководству субъекта вести точные бухгалтерские книги и записи и снижает риски существенного искажения будущей финансовой отчетности из-за совокупного эффекта несущественных не исправленных искажений, связанных с предыдущими периодами.

А10. МСА 700 требует, чтобы аудитор оценил, подготовлена ли и представлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствии с требованиями применимой основы представления финансовой отчетности. Эта (такая) оценка включает рассмотрение качественных аспектов учетной практики субъекта, включая показатели возможной предвзятости в суждениях (суждений) руководства субъекта[1], на которое может повлиять понимание аудитором причин, по которым руководство субъекта не исправляет искажения.

[1] МСА700, параграф 12.

Оценка эффекта неисправленных искажений
(См. параграфы 10-11)

А11. Определение аудитором уровня существенности в соответствии с МСА 320 зачастую основано на расчетных финансовых результатах субъекта, потому что фактические финансовые результаты могут быть еще не известны. Следовательно, до оценки эффекта не исправленных искажений аудитору может потребоваться пересмотреть уровень существенности, установленный в соответствии с МСА320, на основе фактических финансовых результатов.

А12. МСА 320 объясняет, что по мере выполнения аудита, уровень существенности для финансовой отчетности в целом (и, в случае необходимости уровень существенности для специфических классов операций, салдо счетов или раскрытий) пересматривается, если аудитору в ходе аудита становится известно об информации, которая заставила бы аудитора изначально установить другую величину (или величины).[1] Таким образом, прежде, чем аудитор оценит эффект неисправленных искажений, вероятно, уровень существенности будет в значительной мере пересмотрен. Однако, если переоценка аудитором уровня существенности, установленного в соответствии с МСА 320 (см.параграф 10 данного МСА), дает более низкую величину (или величины), то пересматривается также порог существенности и приемлемость характера, сроков выполнения и масштаба дальнейших

[1] МСА320, параграф 12.

аудиторских процедур, необходимых чтобы получить достаточное и надлежащее аудиторское доказательство, на котором будет базироваться аудиторское мнение.

A13. Необходимо рассмотреть каждое отдельное искажение, чтобы оценить его влияние на соответствующие классы операций, сальдо счетов или раскрытия, включая вопрос о том, был ли превышен уровень существенности, установленный для такого конкретного класса операций, сальдо счета или раскрытия.

A14. Если отдельное искажение оценивается как существенное, вероятность того, что оно может компенсироваться другими искажениями, мала. Например, если доход был существенно завышен, финансовая отчетность в целом будет существенно искажена, даже если влияние искажения на доход будет полностью компенсировано эквивалентным завышением расходов. Взаимозачет искажений может оказаться уместным в рамках одного сальдо счета или класса операций; однако, прежде, чем вынести заключение о целесообразности взаимозачета даже несущественных искажений, необходимо рассмотреть риск возможного существования не обнаруженных искажений.[1]

[1] Выявление ряда несущественных искажений в рамках одного сальдо счета или класса операций может потребовать от аудитора выполнить переоценку риска существенных искажений для такого сальдо счета или класса операций.

А15. Определение того, является ли существенным искажение в классификации, предполагает оценку качественных аспектов, таких как влияние искажения в классификации и на долговые или другие договорные обязательства, влияние на отдельные линейные статьи или на промежуточные итоги, или влияние на ключевые коэффициенты. Могут возникнуть ситуации, когда аудитор приходит к заключению, что искажение в классификации не является существенным в контексте финансовой отчетности в целом, даже притом, что оно может превысить уровень или уровни существенности, применяемые при оценке других искажений. Например, неверная классификация между линейными статьями балансового отчета не может считаться существенной в контексте финансовой отчетности в целом, если сумма неверной классификации мала относительно величины соответствующих линейных статей балансового отчета, и неверная классификация не затрагивает отчет о прибылях и убытках или любые ключевые коэффициенты.

А16. Обстоятельства, связанные с некоторыми искажениями, могут заставить аудитора оценить их как существенные, будь то по – отдельности или в совокупности с другими искажениями, накопленными в ходе аудита, даже если они ниже уровня существенности, установленного для финансовой отчетности в целом. В качестве обстоятельств, которые могут оказать влияние на оценку, можно назвать степень, в которой искажение:

• Затрагивает соблюдение требований регулирующих органов;

- Затрагивает долговые обязательства или другие установленные договором требования;
- Связано с неправильным выбором или применением учетной политики, которое оказывает несущественное влияние на финансовую отчетность за текущий период, но, вероятно, окажет существенное влияние на финансовую отчетность за будущие периоды;
- Маскирует изменение в доходах или другие тенденции, особенно, в контексте общих экономических и отраслевых условий;
- Затрагивает коэффициенты, использующиеся для оценки финансового положения, результатов деятельности или потоков денежных средств субъекта;
- Затрагивает сегментную информацию, представленную в финансовой отчетности (например, значение вопроса для сегмента или другой части бизнеса субъекта, которая была идентифицирована как играющая значительную роль в операциях или доходности субъекта);
- Приводит к повышению вознаграждения руководства субъекта, например, обеспечивая выполнение требований для получения премии или других стимулов;
- Является значительным, принимая во внимание знание аудитора о предыдущих фактах предоставления информации пользователям, например, о прогнозируемом доходе;
- Связано со статьями, вовлекающими специфические стороны (например, связаны ли внешние стороны, участвующие в сделке, с членами руководства субъекта);

• Является упущением информации, представление которой специально не требуется применимой основой представления финансовой отчетности, но которая, согласно суждению аудитора, является важной для понимания пользователями финансового положения, финансовых результатов или потоков денежных средств субъекта; или

• Затрагивает прочую информацию, которая будет представлена в документах, содержащих аудированную финансовую отчетность (например, информацию, которая будет включена в «Обсуждение и анализ руководством субъекта» или «Операционный и финансовый обзор»), и которая, согласно разумным ожиданиям, повлияет на экономические решения пользователей финансовой отчетности. МСА 720 [1] связан с рассмотрением аудитором прочей информации, по которой аудитор не обязан представлять отчет (заключение), в документах, содержащих аудированную финансовую отчетность.

Описанные выше обстоятельства являются лишь примерами; скорее всего, не все они будут присутствовать во всех аудитах, с другой стороны, могут существовать другие обстоятельства, не включенные в список. Существование любых подобных обстоятельств не обязательно приводит к заключению о том, что искажение является существенным.

---

[1] МСА 720, «Ответственность аудитора в отношении прочей информации в документах, содержащих аудированную финансовую отчетность».

A17. МСА 240[1] объясняет, как последствия искажения, которое является или может быть результатом мошенничества, необходимо рассмотреть по отношению к другим аспектам аудита, даже если величина искажения является несущественной для финансовой отчетности.

A18. Совокупный эффект несущественных неисправленных искажений, связанных с предыдущими периодами, может иметь существенный эффект на финансовую отчетность за текущий период. Существуют различные подходы, которые аудитор может применить к оценке влияния таких неисправленных искажений на финансовую отчетность за текущий период. Использование одного и того же подхода к оценке обеспечивает последовательность между периодами.

Аспекты, характерные для субъектов государственного сектора

A19. В случае аудита субъекта государственного сектора на оценку того, является ли искажение существенным, могут также повлиять обязанности аудитора, установленные законодательством, нормативными актами или каким-либо иными регулирующими положениями, докладывать о каких-либо вопросах, включая, например, мошенничество.

---

[1] МСА240, параграф 35.

A20. Кроме того, такие аспекты, такие как интерес общества, подотчетность, неподкупность и обеспечение эффективного законодательного надзора, в частности, могут оказать влияние на оценку того, обусловлена ли существенность статьи ее характером. Это особенно справедливо для статей, которые связаны с соблюдением законодательства, нормативных актов или каких-либо иных регулирующих положений.

Обмен информацией с лицами, наделенными руководящими полномочиями (См. параграф 12)

A21. Если о неисправленных искажениях был проинформирован член(ы) руководства субъекта, и он(и) является также лицом (ами), наделенным(и) руководящими полномочиями, нет необходимости еще раз информировать о таких искажениях то же самое лицо(а) в указанном качестве. Тем не менее, аудитор должен удостовериться, что предоставляя информацию члену(ам) руководства субъекта (информируя лиц, входящих в состав руководства субъекта) он надлежащим образом (соответственно) информирует также и тех, которых бы он, в противном случае, проинформировал в качестве лиц, наделенных руководящими полномочиями (аудитор обязан информировать как лиц, наделенных руководящими полномочиями).[1]

A22. В случае если имеется большое количество отдельных несущественных неисправленных искаже-

---

[1] МСА260, параграф1 3.

ний, аудитор может предоставить информацию о количестве и общем эффекте неисправленных искажений в денежном выражении, а не о деталях каждого отдельного неисправленного искажения.

A23. МСА 260 требует, чтобы аудитор проинформировал лиц, наделенных руководящими полномочиями, о письменных представлениях, запрашиваемых аудитором (см.параграф 14 данного МСА).[1]

Аудитор может обсудить с лицами, наделенными руководящими полномочиями, причины и последствия неспособности исправить искажения, учитывая величину и характер искажения, оцененные в сложившихся обстоятельствах, а также возможные последствия для будущей финансовой отчетности.

Письменное представление (См.параграф14)

A24. Поскольку подготовка финансовой отчетности требует, чтобы руководство субъекта и, в случае необходимости, лица, наделенные руководящими полномочиями, внесли корректировки в финансовую отчетность, чтобы исправить существенные искажения, аудитор обязан потребовать от указанных лиц письменного представления о неисправленных искажениях. В некоторых обстоятельствах руководство субъекта и, в случае необходимости, лица, наделенные руководящими полномочиями, могут считать, что некоторые неисправленные искажения не являются искажениями. По этой причине они могут по-

[1] МСА260, параграф 16 (в) (ii).

желать добавить к формулировке своего письменного представления такие слова, как: «Мы не согласны, что статьи…и …составляют искажения, потому что [описание причин] .» Получение такого представления, однако, не освобождает аудитора от необходимости сформулировать заключение об эффекте неисправленных искажений.

Документация (См. параграф15)

A25. При документировании неисправленных искажений аудитор может учитывать следующее:

(а) Рассмотрение совокупного эффекта неисправленных искажений;

(б) Оценка того, был ли превышен уровень или уровни существенности для конкретных классов операций, сальдо счетов или раскрытий, если таковые имеются; и

(в) Оценка влияния неисправленных искажений на ключевые коэффициенты или тренды, а также соблюдение требований законодательства, регулирующих органов и договорных требований (например, долговые обязательства).

Л У Ғ А Т Н О М А И
истилоҳот ва мафҳумҳое, ки дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва фаъолияти аудитории Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода мешаванд

ТАВЗЕҲОТ

Луғати мазкур ҷиҳати кӯмаки амалӣ ва дуруст дастрасӣ намудани истилоҳот ва мафҳумҳои дар соҳаи аудити мустақили беруна татбиқшаванда аз ҷониби тамоми кормандони масъули Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни амалӣ намудани аудит таҳия гардида, истилоҳот ва мафҳумҳои зикршуда дар таҷрибаи Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит, Стандартҳои байналмилалии аудит ва Дастурҳои аудитҳои дахлдор мавриди истифода қарор дошта, мантиқан ва мазмунан бевосита ба онҳо мутобиқат менамоянд.

Мақсад аз таҳияи луғати мазкур таъмини шарҳи ягонаи истилоҳот ва мафҳумҳо буда, истилоҳот калима ва ибораҳои муайяни ҳаммаъно ва моҳияти ба онҳо хосро ифода менамояд.

Аудит – санҷише, ки бо мақсади изҳор намудани ақидаи мустақил оид ба саҳеҳӣ ва мутобиқати ҳисоботи молиявӣ ва дигар маълумоти марбут ба ҳисоботи молиявӣ ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ ё стандартҳои миллии ҳисобдорӣ гузаронида мешавад.

Аудитор – шахси дорои маълумоти дахлдор ва ба талаботи тахассусии муқаррарнамудаи дахлдор ҷавобгӯ буда ба ҳисоб меравад.

Аудитори Палатаи ҳисоб – шахси мансабдор, ки самти дахлдори фаъолияти Палатаи ҳисобро роҳбарӣ намуда, самти фаъолияти мазкур аз ҷониби мақоми олии он-Ҳайати мушовара муқаррар ва тасдиқ карда мешавад.

Аудитори субъекти истифодабаранда – аудиторе, ки аудити ҳисоботи молиявии субъектро ба иҷро расонида, аз натиҷаи он ҳисобот (хулоса) пешниҳод менамояд.

Аудитори хизматрасон – аудиторе, ки бо хоҳиши ташкилоти хизматрасон вобаста ба изҳори боварӣ нисбати воситаҳои назорати ин ташкилот ҳисобот пешниҳод менамояд.

Аудити мустақили беруна – санҷиш бо мақсади ба даст овардани маълумот дар бораи саҳеҳии ҳисоботҳо, ки аз ҷониби аудитори ба ташкилоти мавриди санҷиш қарор гирифта ҳисоботдиҳанда набуда гузаронида мешавад.

Аудити дохилӣ – фаъолияти мустақил ва беғаразонаи сохтори таъсисдодашуда ё басти алоҳидаи аудитории дохилӣ оид ба гузаронидани санҷиш, арзёбӣ ва машваратдиҳии низоми идоракунӣ ва дигар низомҳо бо мақсади мусоидат ба риояи қонунгузорӣ, фаъолияти самаранок ва натиҷабахш, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект таъсис дода шудааст.

Аудити молиявӣ – санҷиши ҳуҷҷатӣ ва арзёбии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ, саҳеҳии ҳисоботҳои молиявӣ, қонуният ва истифодаи мақсадноки воситаҳо ва моликияти давлатӣ, асоснокӣ ва пуррагии ташаккули даромадҳои буҷетӣ, амалиётҳои молиявӣ ва хоҷагидорӣ, инъикоси фаъолият, дороиҳо, уҳдадориҳо ва амалиётҳо дар ҳисоботҳои муҳосибӣ, таҳлили системаи аудити дохилӣ ва дигар масъалаҳоро, ки мақоми олии назорати молиявӣ зарур мешуморад, дар худ ифода менамояд.

Аудити самаранокӣ – омӯзиш ва таҳлили самаранокии барномаҳои давлатӣ, лоиҳаҳо, самтҳои фаъолият ва фаъолияти мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳои буҷетӣ доир ба сарфанокӣ, маҳсулнокӣ ва натиҷанокиро дар бар мегирад.

Аудити ҳатмӣ – санҷиши ҳарсолаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявии шахсони ҳуқуқӣ мебошад.

Аудити ташаббусӣ – аудите, ки бо ташаббус ва дархости субъекти санҷишшаванда ва ё дигар фармоишгари аудит бо дарназардошти мавзӯъ ва уҳдадориҳои мушаххас, муҳлат ва ҳаҷми аудит гузаронида мешавад.

Ақидаи аудиторӣ – ақидаи аудиторие, ки вобаста ба ҳисоботи молиявии мавриди аудит қарор додашуда изҳор карда мешавад.

Ақидаи тағйирдодашуда – ақидаи аудиторие, ки бо шарҳу эзоҳ, ақидаи манфӣ ва ё даст кашидан аз изҳори ақида баён карда шудааст.

Ақидаи аудитории тағйирнаёбанда – ақидаи аз ҷониби аудитор изҳор гардида, ки тибқи он оид ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва бо дарназардошти асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ хулосаи аудиторӣ ташаккул ёфтааст.

Аккредитатсия – ваколатҳои эътирофшудаи ташкилоти касбии аудиторон, ки бо шаҳодатнома дар шакли муқаррарнамудаи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ карда шудааст.

Амалиёти хоҷагидорӣ – муомила, рӯйдод, шарт ва амалиёте, ки ба ҳолати молиявии ташкилот, натиҷаи фаъолияти молиявии он ё муомилоти маблағ таъсир расонида метавонад.

Асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ – асосҳои таҳия ва пешниҳоди ҳисоботҳои молиявии бо меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқарраршуда, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ, бо дарназардошти хусусияти фаъолият ва мақсадҳои ҷойдошта зимни таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

Асосҳои зикргардида аз асосҳои пешниҳоди саҳеҳ ва асосҳои мутобиқат иборат буда, асосҳои пешниҳоди саҳеҳ аз роҳбарият дар баробари маълумотҳои бо асосҳо муқаррашуда пешниҳоди маълумотҳои иловагӣ ва ё дар ҳолатҳои истисноӣ худдорӣ намудан аз дастрасии асосҳоро талаб намуда, бо асосҳои мутобиқат иҷрои пурраи талаботҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ дар назар дошта шудааст.

Асосҳои таъиноти махсус – асосҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ, ки бо мақсади қонеъ гардонидани талаботи истифодабарандагони мушаххаси ҳисоботи молиявӣ таҳия гардида, асосҳои мазкур ҳамчун асосҳои пешниҳоди саҳеҳ ва мутобиқат низ буда метавонад.

Арзёбӣ намудан – истилоҳоти арзёбӣ асосан нисбати хавфҳо истифода карда шуда, дар рафти он хавфҳои ошкоргардида мавриди таҳлил қарор дода шуда, вобаста ба дараҷаи ҷиддӣ будан ва ё таъсир доштани он қарор қабул карда мешавад.

Арзёбии хавфҳо – муайян намудани омилҳои (ҳаракат ё беҳаракатӣ) ба ташаккул ва истифодаи воситаҳои давлатӣ ва ё фаъолияти молиявию хоҷагидории объекти санҷишӣ таъсир расонанда, ки дар натиҷаи қонунвайронкунӣ ва дигар камбудиҳо ба миён омадаанд.

Арзёбии фаъолияти назорати дохилӣ – арзёбии пешакии дараҷаи самаранокии ташкили воситаи назорати дохилӣ, ки дар натиҷа ҳолати боварибахш ва қобили қабул будани истифодаи натиҷаи фаъолияти он зимни ба нақшагирии ҳаҷм ва татбиқи чорабиниҳои назоратӣ муайян карда мешавад.

Арзёбии дараҷаи ҷиддӣ будан – муқаррар намудани дараҷаи муҳим будан ва ё давраи оғози таъсиррасонии ҷиддии қонунвайронкуниҳои дар маълумотҳои молиявӣ ошкоргардида ба ҳисоботи молиявӣ, инчунин таъсири он ба қарорҳои дар асоси он қабулнамудаи истифодабарандагони чунин ҳисоботи молиявиро дар бар мегирад.

Арзёбии оияндабинӣ – маълумоти молиявии оияндабинӣ, ки дар асоси фарзияи нисбат ба рӯйдодҳо ва амалҳои минбаъдаи роҳбарияти субъект ва ҳамбастагии фарзияҳои ба арзёбии нисбатан дақиқ асосёфта омода карда мешавад.

Аудитори ботаҷриба – шахсе, ки дорои таҷрибаи амалӣ ва дониши кофӣ оид ба ҷараёни аудит, қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, стандартҳои байналмилалии аудит, муҳити соҳаи муайяни фаъолият, масъалаҳои аудит ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба соҳаи фаъолияти субъект муҳим буда, мебошад.

Азонихудкунӣ ё исрофкорӣ – тасарруфи молу мулки ғайр, ки ба гунаҳкор бовар карда супорида шудааст ё дар ихтиёри ӯ мебошад.

Андозаи қарзи давлатӣ – маблағи дар буҷети давлатӣ ба нақша гирифташаванда ва дар соли мувофиқ муайян гардида ва гирифташуда, ки пули қарз бозпардохт карда нашуда, он набояд аз қарзи ҳақиқии давлатӣ дар охири соли молиявӣ зиёд бошад.

Андозаи додани кафолати давлатӣ – маблағи муайян ва тасдиқгардида дар таркиби буҷети давлатӣ дар

соли мувофиқи молиявӣ, ки дар доираи он имкони додани кафолати давлатӣ вуҷуд дорад.

Андозаи қарзгирии давлатӣ – дар соли мувофиқ дар буҷети давлатӣ муқаррар намудани доираи ҳаҷми пули қарзи давлатии аз нав ҷалбшаванда ҳисобида мешавад.

Баҳисобгирии муҳосибӣ – низоми ягонаи ҷамъоварӣ, бақайдгирӣ, ҷамъбасти иттилоот, дар бораи молу мулк, дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармояи ташкилот, ки аз рӯи шаклҳои муқарраршуда тартиб дода шудаанд.

Банақшагирии аудит – муайян намудани мақсадҳо, принсипҳо, хусусият, ҳаҷм ва муҳлати иҷрои чорабиниҳои таҳлилӣ ва санҷишӣ, ки барои расидан ба ҳадафҳо равона карда шудааст.

Барномаи гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ – ҳуҷҷате, ки аз натиҷаи омӯзиши пешакии мавзӯъ ва объекти санҷишӣ омода карда шуда, асосҳои татбиқи он, мавзӯъ ва номгӯи объекти санҷишӣ, мақсад ва масъалаҳои чорабиниҳои назоратӣ, меъёри арзёбии самараноки мақсад, муҳлати оғоз ва анҷоми чорабиниҳои назоратӣ, ҳайати иҷрокунандагони масъул ва муҳлати пешниҳоди ҳисобот барои баррасӣ дар он ифода карда мешавад.

Барномаи ягонаи гузаронидани чорабинии назоратӣ – ҳуҷҷате, ки дар сурати аз ҷониби якчанд аудиторон гузаронидани чорабинии назоратӣ таҳия карда мешавад.

Барномаи аудит – талабот ва чорабиниҳо, ки ҷиҳати расидан ба мақсадҳои аудит ва гузаронидани арзёбӣ бо дарназардошти меъёрҳои аудит иҷрои онҳо зарур аст.

Бар хилофи қоидаҳо тамоил доштан – фарқияти байни маълумотҳои дархостшуда ё ин ки қоидаҳои ҷойдошта ва маълумотҳое, ки аз ҷониби субъекти санҷишӣ пешниҳод карда шудааст.

Боварии қатъӣ – дараҷаи боварие, ки вобаста ба ҷой надоштани таҳрифгариҳои ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ изҳор гардида, муносибати умумиро дар ҷара-ёни ҷамъ намудани далелҳои аудиторӣ ҷиҳати ташак-кули хулосаи дахлдор ифода менамояд.

Бархурди манфиатҳо – ҳолате, ки манфиатҳои шах-сии корманд бо талаботи поквиҷдонона ва беғаразона иҷро намудани уҳдадориҳои хизматии ӯ мувофиқ намеоянд.

Бақияи ибтидоӣ – бақияи ҳисобҳо, ки дар оғози давра мавҷуд буда, он ба бақияи охирини давраи қаблӣ асос ёфта, таъсири амалиётҳо ва рӯйдодҳои давраи қаблӣ, инчунин сиёсати баҳисобгирӣ дар ҳамон давра татбиқшавандаро ифода менамояд.

Ваколатнокӣ – яке аз принсипҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, дорои малакаи баланди касбӣ, дониш ва таҷрибаи ҳар як кормандро та-лаб намуда, он дар маҷмӯъ ба хусусият, миқёс ва мурак-кабии аудит мувофиқат намуда, барои ба таври самара-нок амалӣ намудани аудит кофӣ мебошад.

Воситаҳои амалии назоратӣ дар технологияи иттилоотӣ – чорабиниҳои амалии дорои хусусияти огоҳкунанда ва ё ошкоркунанда, ки ҷиҳати таъмини эҳтимолияти дурустии нишондиҳандаҳои муҳосибӣ мусоидат намуда, аз ҷумла чорабиниҳои мазкур зимни бақайдгирӣ, коркард, ҷамбасти амалиётҳо ва дигар маълумотҳои молиявӣ татбиқ карда мешаванд.

Воситаи назорати гурӯҳ – воситае, ки ҷиҳати назорати ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ аз ҷониби роҳбарият таҳия, ҷорӣ ва дастгирӣ карда шудааст.

Гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ – амалӣ намудани таҳлил ва санҷиши нишондиҳандаҳо ва маълумотҳои воқеии ба даст овардашуда бевосита дар объекти санҷишӣ, ки барои ташаккули далелҳои аудиторӣ ва асосноккунии ҳолатҳои қонунвайронкунӣ ва дигар камбудиҳо зарур буда, аз натиҷаи он санад ва дигар ҳуҷҷатҳои корӣ таҳия карда мешавад.

Ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағ – кирдори барқасдонаи роҳбари муассиса ё корхона, ки бо мақсади ғараз ё манфиатдории шахсӣ маблағи пули дар суратҳисоби худ бударо ба суратҳисоби ташкилоти дигар ғайриқонунӣ гузаронидааст, ҳамчунин тартиботи муқарраршударо вайрон карда, маблағи пулиро ба тарзи дигар истифода бурдааст ё дигар маблағи буҷетиро ғайримақсад истифода бурдааст.

Дақиқкорӣ – ҷузъи зарурии ҷидду ҷаҳд ва малакаи корӣ буда, аудитори пуртаҷриба бо дарназардошти мураккабии мавзӯи аудиторӣ онро татбиқ намуда, бояд

зимни банақшагирӣ, ҷамъ овардан ва арзёбии далелҳои аудиторӣ, инчунин ташаккули хулоса, ақида ва тавсияҳо ба он диққати дахлдор дода шавад.

Дороиҳо – захираҳое, ки дар натиҷаи амалиёти пешин таҳти назорати шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ қарор дошта, гирифтани фоидаи иқтисодӣ дар назар дошта шудааст.

Даромад – афзоиши манфиати иқтисодӣ дар давраи ҳисоботӣ дар шакли воридшавӣ ё зиёдшавии дороиҳо ё худ камшавии уҳдадориҳо, ки сармояи саҳҳомии бо ҳиссагузориҳои соҳибмулкон вобастаро зиёд менамояд.

Далелҳои аудиторӣ – нишондиҳандаҳо ва маълумотҳои кофӣ, эътимоднок ва дахлдор, ки аз ҷониби аудитор ҷиҳати ташаккул ёфтани хулосаи аудиторӣ ҷамъ ва истифода карда шуда, дар асоси он оид ба саҳеҳии ҳисоботи молиявӣ ақидаи аудиторӣ изҳор гардида, хулосаи коршиносон ва маълумотҳои аз дигар сарчашмаҳо ба даст овардашударо низ дар бар мегирад.

Далелҳои кофии аудиторӣ – андоза ва мазмуни зарурии далелҳои аудиториро дар бар гирифта, ин нишондиҳандаҳо аз арзёбии хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ ва сифати далелҳои ҷамъ овардашуда вобаста буда, ҷиҳати изҳори хулосаи асоснок имконият фароҳам месозад.

Далелҳои эътимодноки аудиторӣ – арзёбии сифатии далелҳои аудиторӣ аз нуқтаи назари қобили қабул ва боварибахш будани онҳо, ки ҷиҳати ташаккули

ақида ва хулосаи аудиторӣ мусоидат намуда, онҳо бевосита аз ҷониби шахси масъули иҷрокунанда аз сарчашмаҳои берунӣ ва дар шакли ҳуҷҷати расмӣ ҷамъ оварда шудааст.

Далелҳои дахлдор – далелҳое, ки ҷиҳати собит сохтани хулосаҳо истифода карда шуда, ба чунин хулосабарориҳо алоқамандии мантиқӣ ва бомаврид доранд.

Далелҳои беруна – далелҳои аудиторӣ, ки аз ҷониби тарафи сеюм дар шакли хаттӣ ва ё электронӣ пешниҳод карда шудааст.

Захираи тиллои давлат – захирае, ки аз собиқаи тиллои холиси моликияти давлатӣ иборат буда, ҷузъи захираи тиллою асъори давлатро ташкил дода, барои амалӣ сохтани сиёсати молиявӣ ва қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти фаврии давлат дар ҳолатҳои фавқулодда таъин гардидааст.

Истифодаи ғайримақсадноки маблағҳо – истифодабарии маблағҳои низоми буҷетӣ ва пардохти уҳдадориҳои молиявӣ баҳри ҳадафҳое, ки пурра ё қисман хилофи қонун дар бораи буҷет, рӯйхати буҷетӣ, харҷномаи буҷетӣ, шартнома (созишнома) ё дигар санади ҳуқуқии пешкаши маблағҳои зикршуда мебошад.

Идоракунии сифати чорабиниҳои назоратӣ – дар доираи назорати пешакӣ, ҷорӣ ва минбаъда бо дарназардошти талаботи стандартҳои дахлдор идора намудани сифати татбиқи чорабиниҳои назоратӣ, ки вазифаи он аз таъмини иҷрои қоидаҳо ва талаботҳои муқаррарргар-

дида дар самти ташкил ва гузаронидани чорабиниҳо вобаста ба баланд бардоштани сифати чорабиниҳои назоратӣ иборат мебошад.

Интихоби (ҷудо кардан) аудиторӣ – гузаронидани санҷиш бо дарназардошти талабот ва қоидаҳои фаъолияти аудиторӣ бо усули санҷиши интихобии ҳуҷҷатҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва дар шакли маҳдуд санҷиши номгӯи ҷудо карда гирифтаи маҷмӯи ҳуҷҷатҳои мавриди санҷиш қарор дода шуда, ки дар асноиои он вобаста ба тамоми маҷмӯи ҳуҷҷатҳо хулоса бароварда мешавад.

Интихоби оморӣ – ҳама гуна усулҳои интихоб, ки дорои аломатҳои интихоби ногаҳонии қисматҳои алоҳида ва истифодаи назарияи эҳтимолиятро ҷиҳати арзёбии натиҷаҳои он мебошад.

Иҷрои такрорӣ – мустақилона аз ҷониби аудитор ба иҷро расонидани чорабиниҳои назоратӣ, ки қаблан дар доираи системаи назорати дохилӣ ба иҷро расонида шудааст.

Идоракунии оперативӣ – ҳуқуқи маҳдуди молии корхонаи давлатӣ нисбати амволе, ки аз молик мутобиқи мақсадҳои фаъолияти худ, супоришҳои молик ва таъиноти амвол гирифтааст ва дорои ҳуқуқи соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории ин амволро дорад.

Кодекси одоби касбии аудиторон – маҷмӯи қоидаҳои одоби фаъолияти касбии аудиторон, ки аз тарафи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ гардида, риояи

онҳо барои аудиторон, аудиторони инфиродӣ, ташкилотҳои аудиторӣ ва ташкилотҳои касбии аудиторон ҳатмӣ мебошад.

Камбудиҳои сохтори назорати дохилӣ – ба роҳ мондани фаъолияти воситаҳои назорат, ки қобилияти сари вақт ошкор ва ё бартараф намудани таҳрифгариҳои ҷиддиро дар ҳисоботи молиявӣ надошта ва ё ин ки чунин воситаи назорат умуман ҷорӣ карда нашудааст.

Камбудиҳои ҷиддии сохтори назорати дохилӣ – камбудиҳое, ки тибқи мулоҳизаронии касбии аудитор ҷиддӣ ба ҳисоб рафта, диққати шахсони дорои ваколатҳои роҳбарии субъекти санҷишӣ бояд ба он ҷалб карда шавад.

Коршинос (эксперт) – шахси воқеӣ ё ташкилот, ки дар соҳаи муайяни фаъолият дорои дониш ва таҷрибаи касбӣ буда, натиҷаи кори он аз ҷониби аудитор ҳамчун воситаҳои кӯмакрасон ҷиҳати ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ истифода карда мешавад. Коршинос метавонад дар ҳайати гурӯҳи корӣ фаъолият дошта бошад (коршиноси дохилӣ) ва ё ҳамчун коршиноси берунӣ ба рафти аудит ҷалб карда шавад.

Корхонаи давлатӣ – дар шакли корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ва корхонаи давлатӣ бо ҳуқуқи идораи оперативӣ таъсис дода шуда, молу мулки он тақсимнашаванда буда, вобаста ба намудҳои моликияти давлатӣ ба корхонаҳои давлатии ҷумҳуриявӣ ва коммуналӣ тақсим мешаванд.

Корхонаи воҳиди давлатӣ – ташкилоти тиҷоратие, ки ҳуқуқи ба амволи вобастакардаи молик соҳиб шуданро надорад.

Корхонаи фаръии давлатӣ – шахси ҳуқуқие, ки дар назди дигар корхонаи давлатӣ аз ҳисоби қисми моликияти он таъсис дода мешавад.

Кафолати давлатӣ – уҳдадориҳо дар назди қарздиҳанда вобаста ба пурра ё қисман пардохт намудани қарз дар ҳолати аз ҷониби қарзгиранда пардохт нагардидани маблағи қарз дар муҳлати муайяншуда ҳисобида мешавад.

Қонунгузорӣ – санади меъёрии ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои ҷамъиятиро дар маҷмӯъ ё дар соҳаи муайян ба танзим медарорад.

Қарорҳои эътиноӣ – ҳуҷҷатҳои бо тартиби муқарраршуда ба тасвиб расидаи мақоми олии назорати молиявӣ, ки иҷрои талаботҳои мушаххаси ба натиҷаи чорабиниҳои назоратӣ асосёфтаро ифода намуда, ҷиҳати иҷро ба объекти санҷишӣ, шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ ирсол карда мешавад.

Қоғази қиматнок – ҳуҷҷате, ки бо риояи шакли муқаррааргардида ва реквизитҳои ҳатмӣ ҳуқуқи молу мулкиро тасдиқ намуда, татбиқ ё гузашт кардани он танҳо дар сурати нишон додани он имконпазир буда, ба чунин қоғазҳои қиматнок вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкӣ, коносамент, саҳмия ва ҳуҷҷатҳои дигар мансуб буда, онҳо манзурӣ, ордерӣ ва номӣ шуда метавонанд.

Қарзи давлатӣ – маблағи гирифташудаи пули қарзи давлатӣ, ки дар муҳлати муқарраргардида бозпардохт карда нашудааст.

Қарзи аз ҷониби давлат кафолат дода шуда – маблағи дар муҳлати муайян гирифта шуда ва бозпардохт нагардидаи пули қарзи ғайридавлатӣ, ки нисбати он кафолати давлатӣ мавҷуд аст.

Қисматҳои алоҳида – субъект ва ё намуди алоҳидаи фаъолияти хоҷагидорӣ, ки нисбати он роҳбари гурӯҳ ва ё роҳбари қисмати алоҳида ҷиҳати дохил намудан ба ҳисоботи молиявӣ маълумотҳои дахлдори молиявиро омода месозад.

Маблағҳои ғайрибуҷетӣ – маблағҳои пулии давлатӣ, ки ба буҷетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ дохил карда нашуда, бо таъиноти мақсадноки муайян истифода шуда, инчунин маблағҳое, ки дар ихтиёри мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳо қарор дошта, аз буҷетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ҷудо нагардида, аз дигар сарчашмаҳо ташаккул ёфтаанд.

Маблағҳои махсус – маблағҳое, ки мақомоти давлатӣ ва дигар ташкилотҳо ба ғайр аз маблағи аз буҷетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ҷудошаванда гирифта,он даромади чунин мақомоту ташкилотҳо ба ҳисоб рафта, аз ҳисоби фурӯши маҳсулот, иҷрои кор, хизматрасонӣ ва ё амалӣ намудани фаъолияти дигар ба даст меоянд.

Маълумоти хаттӣ – маълумоте, ки аз ҷониби

роҳбарияти субъекти санҷишӣ ҷиҳати тасдиқи масъалаҳои мушаххас ва ё дигар далелҳои аудиторӣ ба аудитор пешниҳод карда шуда, он маълумотҳои ҳисоботҳои молиявӣ ва дигар нишондиҳандаҳои баҳисобгириро дар бар гирифтааст.

Мақоми олии назорати молиявӣ – ташкилоти давлатӣ, ки тибқи қонунгузорӣ дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъсис дода шуда, фаъолияти худро дар асоси меъёрҳои қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда, стандартҳои байналмилалӣ ва миллӣ ба роҳ монда, то айни ҳол дар аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон бо сохтори (модел) гуногун фаъолият намуда, фаъолияти иқтисодии давлат, махсусан истифодаи буҷети давлатӣ ва моликияти давлатиро мавриди назорат қарор дода, аз натиҷаи он ба мақоми қонунгузор, иҷроия ва аҳли ҷомеа хулоса пешниҳод менамоянд.

Мақоми қонунгузор – мақоми ваколатдори давлатии кишвар, ки фаъолияти он аз қабули санадҳои қонунгузорӣ иборат мебошад.

Мақоми идоракунии давлатӣ – мақоми давлатие, ки вазифаҳои умумии идоракуниро тибқи принсипҳои идоракунии муқаррарнамудаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи муайяни фаъолият амалӣ менамояд.

Мақсади аудит – ба таври дақиқ муайян намудани мақсад ва мавзӯи аудит, ки дар рафти санҷиши аудиторӣ ба он ҷавоби мушаххас ба даст оварда шавад.

Маълумоти саҳеҳ – маълумоте, ки ба натиҷаи аудит ҷавобгӯ буда, ҳаҷми кофии нишондиҳандаҳои объективиро дар бар гирифта, нисбати кофӣ ва эътимоднокии онҳо шубҳа мавҷуд нест.

Маълумоти қобили қабул – маълумоте, ки харҷи ҷамъоварии он ба натиҷаи ба даст овардаи аудитор ва ё мақоми олии назорати молиявӣ мутобиқат менамояд.

Меъёрҳои татбиқшаванда – меъёрҳое, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект зимни омода намудани ҳисоботи молиявии ҷамбастӣ ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

Мустақилият – амалҳои мустақили мақоми олии назорати молиявӣ тибқи ваколатҳои мавҷуда дар доираи мавзӯи ба аудит дахл дошта бидуни дахолат ва идоракунии берунӣ, ки яке аз принсипҳои асосии фаъолияти он ба ҳисоб меравад.

Маълумоти муқоисавӣ – ҳаҷм ва маълумотҳое, ки нисбат ба як ё якчанд давраҳои қаблии молиявӣ тибқи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба ин ҳисобот дохил карда шудааст.

Маълумотҳои иловагӣ – иттилооте, ки дар якҷоягӣ бо ҳисоботи молиявӣ дар шакли ҷадвалҳои иловагӣ ва ё замимаҳои иловагӣ пешниҳод гардида, одатан чунин маълумотҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ истифода карда намешаванд.

Маълумот оид ба мавзӯи омӯзиш – натиҷаи арзёбӣ ва санҷиши мавзӯи омӯзиш, ки муҳосиби таҷрибадори

касбӣ бо мақсади таъмини асосҳои оқилона барои изҳори хулоса дар ҳисобот далелҳои кофӣ ва эътимоднокии аудиториро ҷамъоварӣ менамояд.

Маълумоти молиявииояндабинӣ – маълумоти молиявие, ки нисбат ба рӯйдодҳои дар минбаъда ба миён меомада ва амалҳои эҳтимолии субъект асос ёфта, он дар шакли пешгӯӣ, арзёбииояндабинӣ ва ё дар ҳамбастагӣ пешниҳод шуда метавонад.

Маълумоти ихтилофнок – маълумоте, ки ба маълумоти дар ҳисоботи молиявии мавриди аудит қароргирифта мавҷудбуда мухолифат дошта, он боиси пешниҳод гардидани хулосаи аудитории нодуруст гардидааст.

Маҷмӯи маълумот – дастаи пурраи нишондодҳо, ки аз он маълумотҳои алоҳида интихоб карда гирифта шуда, нисбати он хулосаи аудиторӣ дода мешавад.

Маълумоти оморӣ – маълумоти ҷамъоварӣ ва коркардшуда, ки тавсифҳои зуҳуроти ба амаломадаро дар маҷмӯи дахлдор нишон медиҳад.

Меъёр (критерия) – нишондиҳандаҳои меъёрии муқаррагардида, ки ҷиҳати арзёбӣ, санҷиши мавзӯи омӯзиш, пешниҳод ва муайян намудани маълумот истифода бурда шуда, барои ҳамон як мавзӯи омӯзиш меъёрҳои гуногун ҷой дошта метавонад. Ҷиҳати арзёбӣ ва санҷиши муттасил ва дахлдори мавзӯи омӯзиш дар доираи ақидаронии касбӣ дастрасии меъёрҳои қабили

қабул зарур буда, он бояд дорои хусусиятҳои зерин бошад:

– бо маврид будан, ки ҷиҳати қабули қарор мусоидат намояд;

– ҳаматарафа ва пурра будан, ки омилҳои дахлдорро дар бар гирифта бошад;

– боварибахш будан, ки дар ҳама зинаҳо барои арзёбии якхела имконият фароҳам созад;

– бевосита будан, ки барои пешниҳоди хулосаи холисона ва беғараз мусоидат карда тавонад;

– фаҳмо будан, ки ҷиҳати ба даст овардани хулосаи равшану оммафаҳм мусоидат намуда, маънидодкуниҳои гуногунро барҳам зада тавонад.

Мушоҳидаи аудиторӣ – мушоҳидаи пайдарҳамии амалиётҳо аз рӯи ҳуҷҷатҳои молиявӣ (ба монанди ҳисоб-фактураҳо ва қайдҳо дар китоби муҳосибӣ) бо мақсади санҷиши дурустии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ, ки дар натиҷаи интихобан аз назар гузаронидани ҳуҷҷатҳои аввалия аз ҷониби аудитор вобаста ба пуррагӣ ва бонизомии пешбурди баҳисобгирӣ тасаввуроти дахлдор ба даст оварда мешавад.

Мулоҳизаронии касбӣ – дар доираи талаботҳои стандартҳои аудит, баҳисобгирии муҳосибӣ ва рафтори ахлоқӣ (этикӣ) аз ҷониби аудитор татбиқ намудани дониш ва малакаи касбӣ ҳангоми қабули қарор вобаста ба ҳолатҳои воқеӣ ба ҳисоб меравад.

Махфият – яке аз принсипҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, талаботи аз ҷониби кормандони мақоми олии назорати молиявӣ

фош насохтани маълумотҳои дар рафти чорабиниҳои аудиторӣ ба даст омадаро, ба истисноӣ ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонунгузорӣ, ифода менамояд.

Масъалаи экологӣ – ташаббуси пешгирифта, ки ба бартараф, кам ва ё ислоҳ намудани зарари ба муҳити атроф расонидашуда ва ё ҳифзи захираҳои барқарор-шаванда ва барқарорнашаванда равона карда шуда,он тибқи талаботи қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ, шартҳои созишномаҳо ва ё ба таври ихтиёрӣ татбиқ гардида, дар рафти он оқибатҳои риоя нагардидани меъёрҳои амалкунанда, оқибатҳои зарар ва ҷавобгариҳо муайян карда мешавад.

Муҳити назоратӣ – ваколатҳои роҳбарӣ ва идора-кунии роҳбарияти субъект ва шахсони дорои вако-латҳои роҳбарӣ, инчунин мавқеъ ва воқифии онҳоро нисбати системаи назорати дохилӣ ва аҳамияти он ифода намуда, ҳамчун қисмати асосии системаи назо-рати дохилӣ ба ҳисоб меравад.

Мушоҳидакорӣ – арзёбии сифати корҳои иҷрогар-дида ва хулосаҳои пешниҳоднамудаи тарафҳои дигарро дар бар мегирад.

Миқёси мушоҳида – чорабиниҳои мушоҳидавӣ, ки барои расидан ба ҳадафҳо дар шароити ҷойдошта зарур мебошад.

Муассисаи давлатӣ – ташкилоте, ки молик ҷиҳати амалӣ гардонидани вазифаҳои идоракунӣ, иҷтимоию фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари хусусияти ғайри-

тиҷоратӣ дошта таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузорӣ менамояд.

Манфиати шахсӣ – фоидаи моддӣ ё фоидаи дигаре, ки бевосита ё бавосита барои худ ё барои шахсони сеюм дар натиҷаи иҷро намудани уҳдадориҳои мансабии худ кӯшиши гирифтан мекунад ё мегирад.

Назорат – ҷузъи муҳими гузаронидани аудит, аз қабили роҳбарӣ, идоракунӣ ва назорати дахлдор дар ҳамаи зинаҳои санҷиши аудиторӣ, ки алоқаи ҳаматарафа ва самараноки байниҳамдигарии намудҳои корҳои иҷро мегардида, чорабиниҳои санҷишӣ ва расидан ба мақсадҳои дар назар дошта шударо таъмин менамояд.

Назорати дохилӣ – тамоми низоми назорати молиявӣ ва воситаҳои дигари назорат дар ташкилоти бахши давлатӣ бо дарназардошти сохтори ташкилӣ, усулҳо, тартиб ва аудити дохилӣ, ки аз тарафи роҳбарият бо мақсади мусоидат ба фаъолияти қонунӣ, самаранок ва натиҷабахш, инчунин барои ноил гардидан ба мақсадҳо созмон дода шудаанд.

Ташкил намудани низоми назорати дохилӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ уҳдадории роҳбари он буда, барои анҷом додани идоракунии молиявӣ дар ҳамаи сохторҳо, барномаҳо, намуди фаъолият ва амалиёт, роҳбарии онҳо мувофиқи принсипи қонуният, идоракунии устувори молиявӣ ва шаффофият равона карда мешавад.

Назорати сифат – ҷараёни таъмин намудани мутобиқати тамоми давраҳои санҷиши аудиторӣ (банақша-

гирӣ, гузаронидани аудит, пешниҳоди ҳисобот ва дигар чорабиниҳои минбаъда) ба қоидаҳо, амалия ва чорабиниҳои аз ҷониби мақоми олии назорати молиявӣ қабулгардида, инчунин ба расимиятдарории саривақтӣ, ҳаматарафа ва дахлдори ҳуҷҷатҳои санҷиши аудиторӣ, татбиқ ва таҳлили он аз ҷониби ҳайати кормандони касбӣ мебошад.

Нишондиҳандаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ – ба расмиятдарории ҳуҷҷатҳои ба қайд гирифта шуда ва тасдиқгардидаи муҳосибии аввалия, аз ҷумлаи супоришномаҳои пардохтӣ, иқтибосҳо оиди ба таври электронӣ гузаронидани воситаҳои пулӣ, ҳисобҳо, қарордодҳо, китоби асосӣ, китобҳои бақайдгирии таҳлилҳо, амалиётҳои молиявӣ, ислоҳҳои ба ҳисоботҳои молиявӣ ворид кардашуда, инчунин ҳисобҳои корӣ ва феҳристҳои ҷамбастӣ, ки тақсими хароҷотҳо, муқоисаҳо ва дигар маълумотҳоро тасдиқ менамоянд.

Намуди далелҳои аудиторӣ – далелҳои аудиторӣ метавонанд дар дар шаклҳои зерин ба даст оварда шуда бошанд:

– далелҳои ҳуҷҷатӣ, ки дар асоси ҳуҷҷатҳои молиявӣ ва дигар ҳуҷҷатҳо дар шакли хаттӣ ва ё электронӣ ба даст оварда шуда, он аз ҷониби роҳбарияти субъекти санҷишӣ, ташкилотҳои болоии он ва дигар ташкилотҳо пешниҳод гардида, бевосита ба мавзӯи санҷиш муносибат доранд;

– далелҳои моддӣ, ки зимни санҷиши бевоситаи ин ё он ҷараёнҳо ва ё мушоҳидаи ҳолатҳои воқеӣ ба даст оварда шуда, онҳо дар шакли санад, протокол, гузоришҳо ба расмият дароварда шуда, инчунин дар шакли

сурат, ҷадвал ва дигар инъикоскуниҳо низ пешниҳод шуда метавонанд.

– далелҳои таҳлилӣ, ки дар натиҷаи таҳлили нишондиҳанда ва маълумотҳои воқеӣ вобаста ба мавзӯъ ва фаъолияти объекти санҷишӣ ва ё дигар сарчашмаҳо ба даст оварда мешаванд.

Номуайянӣ – ҳолате, ки оқибати он аз амал ва рӯйдодҳои минбаъдаи таҳти назорати субъекти санҷишӣ қарорнадошта вобаста буда, метавонад ба ҳисоботи молиявӣ таъсир дошта бошад.

Объекти чорабиниҳои назоратӣ – тамоми ташкилоту идораҳо, ки бинобар истифода намудани воситаҳои давлатӣ аз ҷониби онҳо нисбати онҳо чорабиниҳои назоратӣ татбиқ карда мешавад.

Омӯзиш (мониторинг) – низоми муосири омӯзиши (мониторинг) идоракунии молиявӣ ва назорат, ки арзёбии муносибии фаъолияти ташкилот ва дар ҳолати тағйир ёфтани шароит азнавсозии низоми идоракуниро таъмин менамояд.

Омӯзиши (мониторинг) воситаҳои назорат – раванди арзёбии самаранокии фаъолияти системаи назорати дохилӣ дар ҷараёни давраи муайян ба ҳисоб рафта, он ба арзёбии ташкили фаъолият, амалӣ намудани чорабиниҳои дахлдор равона карда шудааст.

Ошкорбаёнӣ – яке аз принсипҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, он дар ошкоро ба амал баровардани фаъолият бо роҳи ба нашр

расонидани натиҷаҳои назорати давлатии молиявӣ ва дигар маълумотҳо дар бораи фаъолият тавассути воситаҳои ахбори омма, сомонаи расмӣ, инчунин ташкил ва гузаронидани конфронсу брифингҳо ва дигар чорабиниҳои оммавӣ ифода меёбад.

Омилҳои хавфи сохтакорӣ – ҳолат ва шароитҳои ба ҷой доштани омилҳои моддӣ ва фишороварӣ далолаткунанда, ки ба содир намудани амалҳои сохтакорӣ ва ё фароҳам овардани имконияти содир намудани он водор менамояд.

Пешниҳоди мақоми олии назорати молиявӣ – ба мақомоти давлатӣ ва дигар ташкилотҳо ҷиҳати андешидани чораҳо оиди рафъи ҳолатҳои ба ҳуқуқвайронкуниҳо дар самти истифодаи ғайримақсаднок, бе самар ва бе сарфаи воситаҳо ва моликияти давлатӣ мусоидаткунанда, инчунин ба роҳ мондани фаъолият тибқи меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳия карда мешавад.

Параграфи эзоҳдиҳанда – яке аз параграфҳои ҳисоботи (хулосаи) аудиторӣ, ки масъалаи дахлдори пешниҳод ва маълумотҳои кушода дода шударо дар ҳисоботи молиявӣ дар бар гирифта, бо ақидаи аудитор барои дарки истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ бунёдӣ мебошад.

Принсипҳои бунёдии одоби касбии аудиторӣ – принсипҳои мазкур бо Кодекси одоби муҳосибони касбии Федератсияи байналмилалии муҳосибон муқар-

рар карда шуда, он ба поквиҷдонӣ, беғаразӣ, салоҳиятнокӣ, дақиқкорӣ, риояи махфият ва рафтори касбӣ асос ёфтааст.

Пули қарзи давлатӣ – қарзе, ки аз ҷониби давлат ва ҳукумат гирифта шудааст.

Пули қарзи аз ҷониби давлат кафолат додашуда – пули қарзи ғайридавлатие, ки барои он кафолати давлатӣ дода шудааст.

Пешбурди хоҷагидорӣ – ҳуқуқи маҳдуди молии корхона, ки аз давлат ҳамчун молик амволро гирифта, ҳуқуқи соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани онро дорад.

Пардохт – пардохти ҳатмие, ки барои иҷозат оид ба истифодаи захираҳои табиӣ ва ё дигар захираҳои мавҷуда ситонида мешавад.

Риоя накардан – амал ва беамалии қасдона ва ё бе қасди ташкилот, ки ба меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мухолифат дошта,он амалиётҳои аз ҷониби ташкилот, ё ба фоидаи ӯ ва ё аз номи ӯ аз тарафи шахсони ваколатдор амалӣ шударо дар бар мегирад.

Рӯйдодҳои минбаъда – рӯйдодҳое, ки дар давраи байни санаи ҳисоботи молиявӣ, санаи ҳисоботи (хулоса) аудиторӣ ва ҳолатҳои баъди санаи ҳисоботи (хулоса) молиявӣ маълум гардида ба миён омадааст.

Роҳбари гурӯҳ – шахсе, ки барои омода ва пешниҳод намудани ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ масъул мебошад.

Сохтакорӣ – аз ҷониби шахси мансабдор, хизматчиёни давлатии мақомоти идоракунии давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ба асноди расмӣ дидаю дониста дохил намудани тафсилотҳои бардурӯғ, инчунин ворид намудани ислоҳоте, ки мазмуни асосии онро таҳриф мекунад ва он бо мақсади ғаразнок ва ё дигар манфиатдории шахсӣ содир карда шудааст.

Соҳибкории ғайриқонунӣ – татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ бидуни бақайдгирӣ ё бидуни иҷозатномаи махсус (литсензия) дар ҳолатҳое, ки чунин иҷозат (литсензия) ҳатмӣ мебошад ё бо вайрон намудани шартҳои литсензиякунонӣ, инчунин машғул шудан ба намудҳои манъшудаи фаъолияти соҳибкорӣ.

Сӯистифода аз ваколатҳои мансабӣ – аз ҷониби шахси мансабдор истифода намудани ваколатҳои хизматӣ бар хилофи манфиатҳои хизматӣ, ки бо ғараз ё манфиати шахсӣ содир шуда, манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи ҷамъиятӣ, давлат ва ташкилотҳоро поймол менамояд.

Сохтҳои (моделҳои) амалкунандаи мақоми олии назорати молиявӣ – сохтҳои (моделҳои) маъмули дар таҷрибаи байналмилалӣ амалкунанда, ки вобаста аз системаҳои сиёсӣ ва маъмурии давлатҳо таъсис дода шуда, асосан сохтҳои (моделҳои) зерини он амал менамояд:

– сохти (модели) машваратӣ (коллегиалӣ), ки аз ҷониби Парламент аз ҳисоби аудиторони баландрутба таъин гардида, он дорои мустақилияти нисбатан зиёд буда, аз натиҷаи фаъолияти худ ба Парламент ҳисобот пешниҳод менамояд;

– сохте (моделе), ки ба яккасардорӣ асос ёфта, танҳо тобеи Президент мебошад;

– сохти (модели) судӣ, ки аъзои роҳбарикунандаи он дорои маълумоти касбӣ ва статуси судя буда, зимни фаъолияти худ метавонанд нисбати шахсони гунаҳкор вобаста ба зарари молиявии ба давлат расонидашуда ҳукм бароранд.

Санади меъёрии ҳуқуқӣ – ҳуҷҷати расмии шакли муқарраршуда, ки бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ ё аз ҷониби мақоми давлатӣ ё худидоракунии шаҳрак ва деҳот ё шахси мансабдори ваколатдори давлатӣ қабул гардида, хусусияти умумиҳатмӣ дошта, меъёрҳои ҳуқуқиро муқаррар менамояд, тағйир медиҳад ва ё бекор мекунад.

Сармоя – ҳиссаи дороиҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқие, ки пас аз тарҳ кардани маблағи ҳамаи уҳдадориҳо боқӣ мондааст.

Субъект ва ё фаъолияти санҷидашаванда – шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, филиал ва намояндагии он ва ё соҳаи фаъолият, ки аз ҷониби мақоми олии назорати молиявӣ мавриди аудит қарор дода мешаванд.

Субъктҳои дорои манфиати умум – ташкилотҳои дорои аҳамияти ҷамъиятӣ, ки дараҷаи аҳамиятнокии онҳо аз ҷониби ҳукумат муқаррар карда мешавад.

Субъекти истифодабаранда – субъекте, ки ҳисоботи молиявии он мавриди аудит қарор дода шуда, дар ин мавзӯъ аз кӯмаки ташкилоти хизматрасон истифода менамояд.

Стандартҳои аудит – ҳуҷҷати тибқи тартиби муқарраргардида таҳия ва тасдиқшуда, ки хусусият, қоида ва тартиби банақшагирӣ, ташкил ва татбиқи намудҳои гуногуни фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ва талаботҳо вобаста ба натиҷагирии онро муқаррар менамояд.

Стандартҳои миллии аудит – стандартҳое, ки барои истифода аз тарафи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ карда шудааст.

Стандартҳои байналмилалии аудит – стандартҳое, ки Федератсияи байналмилалии муҳосибон ба нашр расонида, аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ барои истифода тасдиқ гардида, барои муайян намудани ҳаҷми чорабиниҳо ва корҳои аудиторӣ имконият фароҳам оварда, ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои аудит зарур ва меъёрҳои он асосҳои арзёбии сифати натиҷаҳои аудитро ташкил медиҳад.

Сирри аудиторӣ – маълумот ва ҳуҷҷатҳое, ки аз ҷониби аудитор зимни фаъолият ба даст оварда шуда, ҳуқуқи ба шахси сеюм додани он ва ё бе розигии хат-

тии субъекти санҷидашаванда фош намудани онро, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ надорад.

Сирри муҳосибӣ – иттилооти дорои сирри тиҷоратие, ки дар ҳуҷҷатҳои аввалияи баҳисобгирии муҳосибӣ ва феҳристи бақайдгирии муҳосибӣ дарҷ гардидааст.

Сарфанокӣ – кам намудани хароҷоти захираҳо, ки барои ба амал баровардани фаъолият истифода бурда мешавад.

Самаранокӣ – дараҷаи расидан ба ҳадафҳо ва муносибати байни оқибатҳои воқеӣ ва дар назар дошта шудаи фаъолиятро дар бар мегирад.

Созишнома оид ба иҷрои чорабиниҳои ба мувофиқа расида – тибқи созишномаи мазкур аудитор ҷиҳати иҷрои чорабиниҳои мушаххаси аудиторӣ, ки байни аудитор, субъект ва дигар тарафи дахлдор ба мувофиқа расонида шудааст, ҷалб гардида вобаста ба хулосаҳои воқеии худ ҳисобот пешниҳод намуда, дар асоси он аз ҷониби истифодабарандагони ин ҳисобот хулоса изҳор карда мешавад.

Созишнома оид ба ҷамъ овардани маълумот – тибқи созишномаи мазкур ҷиҳати ҷамъ овардан, гурӯҳбандӣ ва ҷамъбасти маълумотҳои молиявӣ аз дониш ва малакаи касбии баҳисобгирии муҳосибӣ истифода карда мешавад.

Созишнома оид ба изҳори боварӣ – тибқи созишномаи мазкур муҳосиби касбӣ ҷиҳати баланд гардидани боварии истифодабарандагони дахлдор, ки тарафи созишнома ба ҳисоб намеравад, вобаста ба арзёбии мавзӯи таҳти омӯзиш қароргирифта хулоса таҳия намуда, чунин созишнома дар самти изҳори боварии оқилона ва маҳдуд ҷой дошта метавонад.

Созишнома оиди мушоҳидакорӣ – созишномае, ки тибқи он оид ба муайян намудани ҷанбаҳои дигари диққатҷалбкунанда ба аудитор имконият фароҳам оварда шуда, дар рафти он вобаста ба бархилофи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ омода ва пешниҳод шудани ҳисоботи молиявӣ фарзия пешниҳод карда мешавад.

Созишнома оид ба тақсими маҳсулот – шартномае, ки тибқи он ба субъекти фаъолияти соҳибкорӣ ба музд ва ба муҳлати муайян барои ҷустуҷӯ, иктишоф, тадқиқ, истихроҷ ва коркарди канданиҳои фоиданоки кони маъдани дар созишнома нишон додашударо ва барои иҷрои корҳои вобаста ба ин намудҳои фаъолият ҳуқуқҳои истисноӣ медиҳад ва сармоягузор уҳдадор мешавад, ки фаъолияти дар созишнома нишон додашударо аз ҳисоби худ ва бо ҷуброни зиёни таваккали эҳтимолӣ аз ҳисоби худ амалӣ мегардонад.

Санаи тасдиқи ҳисоботи молиявӣ – санаи омодашавии тамоми ҳисоботҳо, аз ҷумла замимаҳои он, ки ҳисоботи молиявиро ташкил дода, аз ҷониби шахсони дорои ваколати роҳбарии субъект эълон доштани

масъулият вобаста ба ин ҳисоботи молиявиро дар бар мегирад.

Санҷиши аудиторӣ – амалӣ намудани чорабиниҳо ҷиҳати ҷамоварӣ, арзёбӣ ва таҳлили далелҳои аудитории ба ҳолати молиявии субъект дахлдошта, ки мавриди аудит қарор гирифта, аз натиҷаи он ақидаи аудиторӣ вобаста ба дурустии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва саҳеҳии ҳисоботи муҳосибӣ изҳор карда мешавад.

Санади чорабинии назоратӣ – ҳуҷҷатҳое, ки баъд аз анҷоми амалиётҳои назоратӣ дар объекти санҷишӣ ба расмият дароварда шуда (маълумотнома, протокл ва ғ.), дар он натиҷаҳои чорабиниҳои назоратии ба иҷро расонида шуда инъикос карда мешаванд.

Санҷиши воситаи назорат – чорабинии аудиторӣ, ки бо мақсади арзёбии самаранокии фаъолияти воситаҳои назорат зимни ошкор, пешгирӣ ва бартараф намудани таҳрифгариҳо дар зинаи тасдиқи онҳо таҳия карда мешавад.

Стратификатсия – ҷараёни тақсим намудани маҷмӯъҳо ба зергурӯҳҳо, ки ҳар кадоме аз он гурӯҳи қисмҳои ҷудо ва интихоб кардашудаи дорои хусусиятҳои ба ҳам монандро дар бар гирифтааст.

Стратегияи умумии аудит – миқёс, муҳит ва раванди аудитро муқаррар намуда, ҷиҳати таҳияи нақшаи муфассали аудит роҳнамоӣ менамояд.

Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии назорати молиявӣ – ташкилоти мустақили ғайри-

давлатии байналмилалӣ, ки мақсади фаъолияти он ба рушди мубодилаи ғоя ва таҷрибаи аудити ташкилотҳои давлатӣ дар байни мақомотҳои олии назорати молиявӣ равона карда шудааст.

Ташкилоти аудиторӣ – шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи талаботи қонунгузорӣ барои амалӣ намудани фаъолияти аудиторӣ таъсис дода шуда, дорои иҷозатномаи мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба амалӣ намудани фаъолияти аудиторӣ мебошад.

Ташкилоти касбии аудиторон – ташкилоти ғайритиҷоратии аз аккредитатсия гузаштае, ки аудиторон ва ё муҳосибони касбиро муттаҳид менамояд.

Ташкилоти касбии муҳосибон – ташкилоте, ки тибқи оиннома, шарт ва қоидаҳои сертификатсия ва аккредитатсия амал намуда, пешбурди баҳисобгирии муҳосибиро таъмин месозад.

Таъсирбахшӣ – муносибат байни натиҷаи фаъолият (истеҳсоли мол, ҳаҷми хизматрасониҳо ва ғ.) ва ҳаҷми захираҳо, ки барои ба мақсад расидан истифода карда шудаанд.

Тарафҳои манфиатдор – тарафҳое, ки ба фаъолияти ташкилоти санҷидашаванда алоқамандӣ доранд (саҳмдорон, иттиҳодияҳо, кормандони ин ташкилот, мизоҷон ва молтаъминкунандагон).

Ташкили чорабиниҳои назоратӣ – марҳилаҳои алоҳидаи ташкили чорабиниҳоро ифода намуда, он марҳилаҳои зеринро дар бар мегирад:

– марҳилаи омодашавӣ ба чорабинии назоратӣ, ки дар рафти он мавзӯъ ва муҳити объекти санҷишӣ мавриди омӯзиш қарор дода шуда, аз натиҷаи он мақсад ва мавзӯи чорабиниҳои назоратӣ, усулҳои татбиқ ва меъёрҳои арзёбии он муқаррар карда мешавад;

– марҳилаи гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ, ки дар рафти он таҳлил ва санҷиши нишондиҳанда ва маълумотҳои воқеӣ бевосита дар объекти санҷишӣ бо мақсади ташаккул ёфтани далелҳои аудиторӣ амалӣ карда мешавад;

– марҳилаи ба расмият даровардани натиҷаҳои чорабинии назоратӣ, ки дар рафти он ҳисобот омода гардида, хулоса ва тавсияҳоро дар худ ифода менамояд.

Таъмини сифати аудит – принсип, сохтор ва чорабиниҳои муқаррар намудаи мақоми олии назорати молиявӣ, ки риояи стандартҳои фаъолияти аудиториро таъмин месозанд.

Таҳрифгарӣ – ихтилофҳои ҷойдошта байни ҳаҷм, гурӯҳҳои таснифотӣ, моддаҳои хароҷотӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки ба талаботҳои асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ муайян карда шуда, чунин таҳрифгариҳо дар натиҷаи кирдорҳои сохтакорӣ ва ё роҳ додан ба дигар хатогиҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ низ метавонад ҷой дошта бошад. Таҳрифгариҳо вобаста аз хусусияти худ ба гурӯҳҳои зерин ҷудо мешаванд:

– таҳрифгариҳои воқеӣ, ки ба ҷой доштани он шубҳа нест;

– таҳрифгариҳои арзёбишаванда, ки ба ақидаронии роҳбарияти субъект нисбати арзёбии ҳисоббаробарку-

ниҳо, интихоб ва татбиқи сиёсати баҳисобгирӣ вобаста буда, тибқи ақидаи аудитор беасос ва номутобиқ мебошад;

– таҳрифгариҳои пешгӯишаванда, ки арзёбии нисбатан беҳтари таҳрифгариҳоро дар маҷмӯъ, аз ҷумла ҳаҷми дар интихоби қисматҳои аудиторӣ ошкор карда шударо ифода менамояд.

Таҳрифгариҳои ислоҳнашуда – таҳрифгариҳои дар раванди аудит ҷамъовардаи аудитор, ки ислоҳ карда нашудаанд.

Таҳрифгариҳои ҷоиз (имконпазир) – ҳаҷми маблағи аз ҷониби аудитор муқаррааргардида, ки тибқи он вобаста аз андозаи муқарраршуда баланд набудани ҳаҷми таҳрифгариҳои воқеӣ дар маҷмӯъ боварии дахлдор ба даст оварда мешавад.

Таҳрифгариҳои сартосарӣ – таҳрифгариҳое, ки ба ҳисоботи молиявӣ, аз ҷумла ба қисматҳои мушаххас, ҳисобҳо, моддаҳо ва ё қисматҳои зиёди ҳисоботи молиявӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ таъсири бемаҳдуд доранд.

Хароҷот – камшавии манфиати иқтисодӣ дар давраи ҳисоботӣ дар шакли хориҷшавӣ ё камшавии дороиҳо ё худ зиёдшавии уҳдадориҳо, ки ба камшавии сармояи саҳҳомии бо ҳиссагузориҳои соҳибмулкон новобаста оварда мерасонад.

Хавфи фаъолияти молиявӣ – вазъе, ки дар натиҷаи нодуруст ифода гардидани мақсад ва ба роҳ мондани ташкили фаъолият, шароит, рӯйдод, ҳолат, ҳаракат ва

беҳаракатии воқеӣ ба миён омада, метавонад боиси расонидани таъсири манфӣ ва ноил нагардидан ба мақсадҳои асосӣ гардад.

Хавфи аудиторӣ – ҳолатҳои бо таҳрифгариҳои ҷиддӣ омода гардидани ҳисоботи молиявӣ, ки дар натиҷа аз ҷониби аудитор ақидаи аудитории номуносиб изҳор гардида, ин ҳолат бевосита аз хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ ва хавфи ошкор накардани онҳо вобастагӣ дорад.

Хавфи ҷудоинопазир – ҳолатҳои ба таҳрифгариҳои ҷиддӣ дучор гардидани қарорҳои қабулгардида вобаста ба дараҷаи амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳо то баррасии он аз ҷониби воситаҳои назорат ҷиддӣ ба ҳисоб мераванд.

Хавфи ошкор накардан – хавфе, ки чорабиниҳои аз ҷониби аудитор амалӣ намуда ҷиҳати то зинаи поёнӣ кам намудани хавф барои ошкор намудани таҳрифгариҳои ҷойдошта мусоидат карда наметавонад.

Хавфи ҷиддӣ – хавфи ошкор ва арзёбӣ гардидаи таҳрифгариҳои ҷиддӣ, ки бо ақидаи аудитор зимни гузаронидани аудит диққати махсусро талаб менамояд.

Хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ – хавфи ҳолате, ки ҳисоботи молиявӣ то оғози аудит ба таври назаррас таҳрифгарӣ шуда, он аз хавфи ҷудоинопазир ва хавфи системаи назорат таркиб ёфтааст.

Хавфи воситаи назорат – эҳтимолияти сари вақт ошкор ва бартараф нагардидани камбудиҳо дар

пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва системаи назорати дохилӣ, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ муҳим ба шумор мераванд. Хавфи воситаи назорат дараҷаи боварибахшии системаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорати дохилии субъектро ифода менамояд.

Хавфи экологӣ – хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ дар ҳисоботи молиявӣ, ки ба масъалаҳои экологӣ алоқаманд буда, ба омилҳои арзёбии хавфҳо дар раванди таҳияи нақшаи умумии аудит вобастагӣ дорад.

Хавфи созишнома оид ба изҳори боварӣ – ҳолате, ки бинобар дорои таҳрифгариҳои ҷиддӣ будани маълумотҳои пешниҳодгардидаи омӯзишӣ, муҳосиби касбӣ имконияти пешниҳоди хулосаи дахлдорро надорад.

Хулосаи носаҳеҳи аудиторӣ – хулосаи аудиторие, ки дорои маълумоти носаҳеҳ ва ё нопурра оид ба ҳисоботи молиявӣ ва маълумоти пешбининамудаи стандартҳои аудит буда, истифодабарандагони онро ба иштибоҳ мебарад.

Хатогӣ – роҳ додан ба таҳрифгариҳо дар ҳисоботи молиявӣ, аз ҷумла инъикос накардани ин ё он нишондиҳандаҳои рақамӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки барқасдона амалӣ карда нашудааст.

Хариди давлатӣ – аз ҷониби ташкилоти харидор бо усулҳои муайяннамудаи қонунгузорӣ ба даст овардани мол, кор ва хизматрасонӣ, ки пурра ё қисман аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ маблағгузорӣ карда мешавад.

Хироҷ – пардохти ҳатмӣ ба буҷети давлатӣ, ки барои анҷом додани амалҳои аз ҷиҳати ҳуқуқӣ муҳим ситонида мешавад.

Хазинадорӣ – фаъолити молиявии давлатӣ, ки ҳамоҳангсозии идоракунии захираҳои иқтисодии умумидавлатӣ, ташкили назорати даромаду хароҷот, ҷамъоварӣ ва истифодабарии маблағҳо, идоракунии иҷрои буҷети давлатӣ ва қарзҳои давлатӣ, барориши қоғазҳои қиматноки давлатиро амалӣ менамояд.

Ҳисоботи (хулоса) аудиторӣ – ҳуҷҷати хаттии расмие, ки мутобиқи стандартҳои аудит тартиб дода ва пешниҳод шуда, ақидаи мустақили аудиторро вобаста ба натиҷаҳои аудити гузаронидашуда дар бар гирифта, ба ҳисоботи молиявӣ замима карда мешавад.

Ҳаҷми аудит – ҳаҷми корҳои дар рафти чорабиниҳои назоратӣ ба иҷро расонда, ки вобаста аз мақсадҳо ва мавзӯи чорабиниҳо, шумораи объектҳои санҷишӣ ва давраи фаъолияти санҷидашаванда муайян карда мешавад.

Ҳуҷҷатҳо барои муҳокима – ҳуҷҷатҳое, ки дар он натиҷаи аудит ва ё хулоса вобаста ба соҳаи мушаххас ҷамбаст карда шуда, ҷиҳати маънидодкунии ҳолатҳои ҷойдошта ба роҳбарияти субъект пешниҳод карда мешавад.

Ҳисоботдиҳанда будан дар бахши давлатӣ – уҳдадориҳои шахс ё ташкилотҳои давлатӣ аз рӯи фаъолияти идоракунӣ ва молиявӣ, татбиқи нақша ва ғ., ки ба зиммаи онҳо гузошта шудааст.

Ҳуҷҷатҳои муҳосибӣ – ҳуҷҷатҳои аввалияи баҳисобгирии муҳосибӣ, сиёсати баҳисобгирӣ, нақшаи ҳисобҳо, ҳисоботи молиявӣ, шартномаҳо ва ҳуҷҷатҳои дигари марбути баҳисобгирии муҳосибӣ ва тартиб додани ҳисоботи молиявии ташкилотҳоро дар бар мегирад.

Ҳуҷҷатҳои аввалияи баҳисобгирӣ – ҳуҷҷатҳое, ки дар асоси онҳо баҳисобгирии муҳосибӣ сурат гирифта, тамоми амалиётҳои хоҷагидорӣ бо ин ҳуҷҷатҳо ба таври дахлдор ба расмият даровaрда мешавад.

Ҳисоботи молиявӣ – маҷмӯи маълумоте, ки ҳолат ва натиҷаи фаъолияти молиявии ташкилотҳоро дар асоси нишондиҳандаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ тибқи стандартҳои байналмилалӣ ё миллӣ дар бар мегирад.

Ҳисоботи молиявии ҷамъбастшуда – маълумоти таърихии молиявии аз ҳисоботи молиявӣ ҷудо карда баровардашуда, ки ба таври пурра тафсилот дода нашуда, таасуроти сохтори бо захираҳои иқтисодӣ ва уҳдадориҳо ва тағйиротҳои ҷойдоштаи субъекти санҷишӣ дар марҳилаҳои муайян мутобиқ бударо таъмин менамояд.

Ҳисоботи молиявии мавриди аудит қарор гирифта – ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи меъёрҳои стандартҳои байналмилалии аудит мавриди санҷиш қарор гирифта, аз натиҷаи он ҳисоботи молиявии ҷамбастӣ таҳия карда шудааст.

Ҳисоботи молиявии муқоисавӣ – ифода намудани ҳаҷм ва дигар маълумотҳои молиявии давраи молиявии

ҷорӣ ҷиҳати муқоисаи он ба ҳаҷм ва маълумотҳои молиявии давраи молиявии қаблӣ, ки мавриди аудит қарор гирифтааст.

Ҳисоботи молиявии фосилавӣ – маълумоти молиявие, ки дар ҳаҷми кам ва барои як давраи муайяни фосилавӣ (нимсола, семоҳа) омода карда шудааст.

Ҳисоботи молиявии таъиноти махсус – ҳисоботи молиявие, ки тибқи асосҳои таъиноти махсус ҷиҳати истифодаи он аз ҷониби истифодабарандагони мушаххас омода карда шудааааст.

Ҳисоботи молиявии сохтакоришуда – ҳисоботи молиявии барқасдона таҳрифгаришуда, ба монанди аз мадди назар дур кардани нишондиҳандаҳои муайяни рақамӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки бо мақсади ба иштибоҳ бурдани истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ омода карда шудааст.

Ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ – ҳисоботи молиявие, ки маълумотҳои молиявии мураккаб ва якҷоя кардашударо дар бар гирифтааст.

Ҳисоботи солона – ҳуҷҷате, ки аз тарафи субъект ҳамасола нашр гардида, он ҳисоботи молиявӣ ва ҳисоботи аудиториро нисбат ба ин ҳисобот дар бар мегирад.

Ҳисоботи фаъолияти ҳифзи муҳити атроф – ҳисоботе, ки алоҳида аз ҳисоботи молиявӣ пешниҳод гардида, он маълумоти дахлдор вобаста ба уҳдадориҳои субъект нисбати ҳифзи муҳити табиат, сиёсат ва мақса-

ди корҳо дар ин самт, муваффақиятҳои ба даст омада ва дигар маълумотҳои дахлдорро дар бар мегирад.

Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ – инъикоси хаттии чорабиниҳои иҷрогардидаи аудиторӣ, далелҳои ҷамъ оварда шудаи аудиторӣ ва хулосаҳои аудитории изҳор карда шуда, ки дар баъзе ҳолатҳо ҳуҷҷатҳои корӣ низ ном бурда шуда, он дар шакли хаттӣ, сурат, ҳомили электронӣ ва дигар шакл ташаккул ёфта метавонад.

Ҳадди ҷиддӣ будан – андозае, ки аз ҷониби аудитор нисбат ба андозаи барои ҳисоботи молиявии муқарраргардида дар маҷмӯъ дар андозаи нисбатан паст муқаррар карда шуда, мақсад аз он то дараҷаи қобили қабул паст намудани эҳтимолияти баланд нагардидани дараҷаи ҷиддӣ будани андозаи таҳрифгариҳои ислоҳшуда ва ошкорнашуда ба ҳисоб меравад.

Чорабиниҳои якҷояи назоратӣ – чорабиниҳои назоратӣ, ки дар асоси созишномаи ду ва ё бисёрҷонибаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ вобаста ба мавзӯъ ва муҳлати ба мувофиқа расида, аз рӯи барномаи умумии аудит, бо ташкил намудани гурӯҳи якҷояи назоратӣ амалӣ карда шуда, аз натиҷаи он ҳуҷҷати якҷояи ҷамбастӣ ба тасвиб расонида мешавад.

Чорабиниҳои назоратии дар як вақт татбиқшаванда (параллелӣ) – чорабиниҳои назоратӣ, ки дар асоси созишномаи ду ва ё бисёрҷонибаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ вобаста ба мавзӯъҳои алоҳида ва дар муҳлатҳои барои тарафҳо алоҳида, бо дарназардошти манфиатҳои тарафайн ба мувофиқа расо-

нида шуда амалӣ гардида, аз натиҷаи он тарафҳо мубодилаи иттилоот менамоянд.

Чорабиниҳои аудиторӣ – чорабиниҳои асоснок карда шудаи санҷишӣ, ки ба нақшаи аудиторӣ дохил карда шуда, мақсад аз он ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ буда, бояд ба таври пайваста ба иҷро расонида шавад.

Чорабиниҳои таҳлилию ташхисӣ – шакли ташкили баамалбарории фаъолияти таҳлилию ташхисиро ифода намуда, дар раванди он ба иҷро расонидани вазифа, функсия ва ваколатҳо дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъмин гардида, он бояд дорои хусусияти беғаразӣ, маҷмӯӣ ва натиҷабахшӣ бошад.

Чорабиниҳои назоратӣ – шакли ташкили баамалбарории фаъолияти санҷиширо ифода намуда, дар рафти он ба иҷро расонидани вазифа, функсия ва ваколатҳо дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъмин гардида, он бояд дар асоси нақшаи кори солона, фармоиши дахлдор, барномаи тибқи тартиби муқаррааргардида ба тасвиб расида гузаронида шуда, аз натиҷаи он ҳисобот таҳия ва барои тасдиқ пешниҳод карда мешавад.

Чорабиниҳои мушоҳидавӣ – чорабиниҳое, ки ҷиҳати расидан ба ҳадафҳо зарур буда, он пешниҳоди дархост ва дигар чорабиниҳои таҳлилии нисбати маълумоти молиявӣ татбиқшавандаро дар бар мегирад.

Ҷараёни арзёбии хавфҳо аз ҷониби субъект – яке аз қисматҳои фаъолияти системаи назорати дохилӣ бу-

да, ҷиҳати ошкор кардани хавфҳои ба мақсадҳои ҳисоботи молиявӣ алоқаманд, қабули қарорҳои дахлдор оиди хавфҳо ва оқибатҳои он равона карда шудааст.

Ҷавобгарии пурраи моддӣ – созишномаи ба таври хаттӣ басташудаи байни роҳбари ташкилот ва корманди ба воситаҳои пулию молӣ дастрасӣ дошта, ки тибқи он корманд барои расонидани зарари моддию молиявӣ ҷавобгарии пурраи моддӣ дорад. Ҷавобгарии пурраи модии корманд метавонад бо шартномаи (қарордод) меҳнатӣ низ ба расмият дароварда шуда бошад.

Ширкати аудиторӣ – ширкате, ки вобаста ба мавзӯи баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорати фаъолияти молиявӣ зимни татбиқи санҷиши фаъолияти молиявию хоҷагидории субъект маслиҳатҳои дахлдор дода, оид ба саҳеҳии ҳисоботи молиявӣ ва ҳолати баҳисобгирии муҳосибӣ хулоса пешниҳод менамояд.

Шубҳаоварии касбӣ (скептитсизм) – талаботе, ки тибқи он аудитор вобаста ба ҷой доштани ҳолатҳои таҳрифгариҳои ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ бояд дорои дарки касбӣ буда, далелҳои аудитории ба даст омадаро аз нуқтаи назари шубҳа ва танқидӣ арзёбӣ менамояд.

Шубҳаоварии касбӣ дар тамоми рафти аудит бо мақсади дур намондани ҳолатҳои шубҳаовар аз доираи назари аудитор амалӣ гардида, риояи он ба ташаккули хулосаи асоснок мусоидат менамояд.

Шахси мансабдор – шахсе, ки бо таври доимӣ, муваққатӣ ё бо ваколатҳои махсус вазифаҳои ташки-

лию амрдиҳӣ, маъмурию хоҷагидориро дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ, муассисаҳои давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, инчунин дар Қувваҳои мусаллаҳ, ҷузъу томҳои ҳарбӣ ишғол намудаанд.

Шахси дорои ваколатҳои роҳбарӣ – шахсе, ки барои иҷрои вазифаҳои мушаххаси роҳбарӣ ваколатдор гардида, ҷиҳати назорати самтҳои стратегӣ ва уҳдадориҳои объекти санҷишӣ вобаста ба пешниҳоди ҳисобот, инчунин рафти омодасозии ҳисоботи молиявӣ масъул мебошад.

Шаҳодатномаи тахассусии аудиторӣ – ҳуҷҷате, ки аз тарафи Комиссияи тахассусии аттестатсиякунонӣ ва иҷозатномадиҳӣ дода шуда, тахассуси касбии аудиторро тасдиқ менамояд.

Шарик – шахсе, ки вобаста ба иҷрои созишнома оид ба пешниҳоди хизматрасонии касбӣ дорои ваколат ва уҳдадориҳои мушаххас гардидааст.

Эъломияи Лима – соли 1977 дар Анҷумани 9-уми Ташкилоти байналмилалии мақомоти олии назорати молиявӣ дар шаҳри Лимаи Ҷумҳурии Перу қабул гардида, принсипҳои роҳбарикунандаи назоратро муқаррар намуда, хусусияти тавсиявӣ дошта, ҳамчун заминаи асосӣ барои мустақилияти ҳуқуқӣ ва касбии фаъолияти мақомотҳои олии назорати молиявӣ ба ҳисоб меравад.

Эъломияи Мексика – соли 2007 дар Анҷумани 19-уми Ташкилоти байнамалии мақомоти олии назорати молиявӣ дар шаҳри Мехико қабул гардида ҳамчун сар-

чашмаи иттилоот оид ба усулҳои фаъолият ва принсипҳои роҳбарикунандаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ ба шумор рафта, мустақилияти онро дар самтҳои зерин таъмин менамояд:

– амали меъёрҳои ҳуқуқӣ оид ба танзим даровардани фаъолияти самарбахш ва дахлдори мақомоти олии назорати молиявӣ;

– мустақил ва дахлнопазир будани роҳбарият ва аъзоёни мақоми олии назорати молиявӣ;

– ваколати васеъ ва мустақилияти пурра вобаста ба қабули қарор зимни иҷрои вазифаҳо;

– дастрасии беҳмадуд ба иттилоот;

– ҳуқуқ ва уҳдадориҳо оид ба пешниҳоди ҳисобот аз натиҷаи фаъолият;

– озод будан зимни қабули қарор дар бораи мазмун ва муҳлати ҳисоботҳо аз натиҷаи санҷишҳо, инчунин нашр ва паҳн намудани он;

– амал намудани тартиби самараноки чорабиниҳои минбаъда вобаста ба иҷрои тавсияҳо;

– соҳибихтиёрии молиявӣ, идоракунӣ ва дастрасӣ ба захираҳои молиявӣ, моддӣ ва инсонӣ (кадрӣ).

Эҳтиёҷоти давлатӣ – пурра ё қисман аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ қонеъ гардонидани талаботи давлатӣ ба мол, кор ва хизматрасонӣ дар соҳаҳои иҷтимоию иқтисодӣ, фарҳангӣ, маъмурӣ ва сиёсиро дар назар дорад.

ДАСТУРИ АМАЛӢ
ба СБА 450

Мухаррири ороиш *Р.Шералӣ*
Муҳаррири саҳифабандӣ *М.Саидова*

Ба матбаа 14.07.2016 супурда шуд.
Чопаш 26.07.2016 ба имзо расид. Ҷузъи чопӣ 7,0.
Андозаи 60х84 1/16. Адади нашр 100 нусха.

Муассисаи нашриявии «Адиб»-и
Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон
734018. ш. Душанбе, кӯчаи Н.Қаробоев 17-а

Дар ҶДММ “Илм” чоп шудааст